

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ СВАКОГ МЕСЕЦА У СВЕСКАМА ОД 3 И ВИШЕ ТАБАКА. ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРБИЈУ 12 ДИН., А ЗА ЦРНУ ГОРУ, БУГАРСКУ, БОСНУ, ХЕРЦЕГОВИНУ, АУСТРО-УГАРСКУ, РУМУНИЈУ И ТУРСКУ 15 ДИНАРА НА ГОДИНУ

ПРЕТПЛАТА СЕ ШАЉЕ УПРАВИ ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ, А РУКОПИСИ УРЕДНИШТВУ.

XVII СВЕСКА У БЕОГРАДУ, 15. СЕПТЕМБРА 1882. ГОДИНА III

Постављења наставника средњих школа

Актом г. министра просвете и црквених послова од 28. Августа о. г.

I Постављени су за предаваче телесног и војничког вежбања :

у Богословији :

Пешачки потпоручик г. Спасоје Миловановић.

у Учитељској школи у Београду :

Пешачки капетан г. Ђура Димић.

у Учитељској школи у Нишу :

Пешачки поручик г. Петар Нешић.

у београдској гимназији :

Пешачки поручик г. Светозар Радојичић.

Пешачки потпоручик г. Михаило Живковић.

у крагујевачкој гимназији :

Пешачки потпоручик г. Драгутин Руменић.

Пешачки потпоручик г. Јанићије Илић.

у нишкој гимназији :

Пешачки капетан г. Петар Антић.

у алексиначкој нижој гимназији

Пешачки потпоручик г. Никола Дамјановић.

у I београдској нижој гимназији :

Пешачки потпоручик г. Живојин Мишић.

у II београдској нижој гимназији :

Пешачки поручик г. Ђорђе Петровић.

у ваљевској нижој гимназији :

Пешачки поручик г. Никола Миловановић.

у велико-градишкој нижој гимназији :

Пешачки поручик г. Петар Бабић.

у врањској нижој гимназији :

Пешачки потпоручик г. Ђорђе Михаиловић.

у зајечарској нижој гимназији:

Пешачки поручик г. Глиша Марковић.

У јагодинској нижој гимназији:

Пешачки поручик г. Радоје Марић.

у крушевачкој нижој гимназији:

Пешачки поручик г. Јован Магденовић.

у лесковачкој нижој гимназији:

Пешачки потпоручик г. Светозар Поповић.

у неготинској нижој гимназији:

Пешачки потпоручик г. Недељко Милићевић.

у параћинској нижој гимназији:

Артиљеријски потпоручик г. Сима Рашић.

у пиротској нижој гимназији:

Пешачки капетан г. Никола Стојановић.

у пожаревачкој нижој гимназији:

Пешачки потпоручик г. Тома Јовановић.

у свилајеначкој нижој гимназији:

Инжињерски наредник г. Никола Михаиловић.

у смедеревској нижој гимназији:

Пешачки поручик г. Јован Стевановић.

у чачанској нижој гимназији:

Пешачки потпоручик г. Чедомир Перовић.

у шабачкој нижој гимназији :

Пешачки поручик г. Никола Протић.

у београдској реалци :

Пешачки потпоручик г. Милутин Миловановић.

у ужичкој реалци

Пешачки наредник г. Јосиф Продановић.

у горњо-милановачкој гимназијској реалци:

Пешачки потпоручик г. Милутин Обрадовић.

у књажевачкој гимназијској реалци:

Пешачки потпоручик г. Љубомир Лешјанин.

у лозничкој гимназијској реалци:

Пешачки потпоручик г. Стеван Дракулић.

Актом г. министра просвете и црквених послова

I Постављени су:

У нишкој гимназији:

г. Настас Антоновић, секретара окружног начелства, за хонорарног предавача стенографије.

у параћинској гимназији:

Г. Димитрије Милојевић, за предавача, 14 Августа ов. г.

II Разрешени су:

Г београдској нишкој гимназији:

г. Љубомир Илић, од предавања телесног вежбања, 28. Августа о. г.

у II београдској нишкој гимназији:

г. Павле Ђурић, предавач телесног вежбања, 28. Августа о. г.

у великоградшкој нишкој гимназији:

г. Милутин Савић, предавач телесног вежбања, 28. Августа о. г.

у параћинској нишкој гимназији:

г. Јован Хобаш, од предавања телесног вежбања, 28. Августа о. г.

у пожаревачкој нишкој гимназији:

г. Јанићије Миладиновић, предавач телесног вежбања, 28. Августа о. г.

у шабачкој нишкој гимназији:

г. Коста Јездић, предавач телесног вежбања, 28. Августа о. г.

у ужичкој реалци:

г. Степа Трифуновић, од предавања телесног вежбања, 28. Августа о. г.

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника основних школа

Актом г. министра просвете и црквених послова

I Постављени су:

у БЕОГРАДУ:

Г-ђица Даринка Смиљанићева, за учитељку III и IV разреда женске школе на западном Врачару, 1 Септембра о. г.

Г-ђица Драга Николићева, за учитељку I и II разреда женске школе на Јалији, 1. Септембра о. г.

Г-ђица Христина Лазаревићева, за учитељку III и IV разреда женске школе на Сави, 1. Септембра о. г.

у ОКРУГУ БЕОГРАДСКОМ:

Г-ђица Зорка Радосављевићева, за учитељку мушке школе у Поповићу, 1 Септембра о. г.

у ОКРУГУ ЈАГОДИНСКОМ:

Г. Сретен Јефтић, за учитеља основне школе у Домзупотоку, 1. Септембра о. г.

у ОКРУГУ КРАЛИНСКОМ:

Г-ђица Љубица Стаменковићева, за учитељку мушке школе у Салашу, 20. Августа о. г.

у ОКРУГУ ПИРОТСКОМ:

г. Јоца Марковић, за учитеља основне школе у Рсавцима, 25. Августа о. г.

у ОКРУГУ ЂУПРИЈСКОМ:

Г-ђица Катарина Стојићева, за учитељку II разреда женске школе у Свилајенцу, 1. Августа о. г.

Г-ђица Јелена Илићева, за учитељку мушке школе у Вигреници, 30. Августа о. г.

у ОКРУГУ СМЕДЕРЕВСКОМ:

Г. Михаило Мајсторовић, за учитеља I разреда основне школе у Азањи, 30. Августа о. г.

у ОКРУГУ НИШКОМ:

Г. Ђорђе М. Стојићевић, за учитеља основне школе у Габровцу, 15. Августа о. г.

Г-ђа Љубица Протићка, за учитељку II разреда мушке школе у Власотинцима, 4. Септембра о. г.

у ОКРУГУ ШАБАЧКОМ:

Г. Јован И. Алексић, за учитеља основне школе у Црној Бари, 31 Августа о. г.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

у округу ужичком:

Г. Драгомир Божовић, за учитеља II разреда основне школе пожешке, 28. Августа о. г.

II Премештени су:

у БЕОГРАДУ:

Г-ђица Катарина Никетићева, учитељка I и II разреда женске школе на Сави, у II разред исте школе 1. Септембра о. г.

Г-ђа Милева Пешићка, учитељка III и IV разреда женске школе на Сави, у II разред женске школе палилуске, 1. Септембра о. г.

Г-ђа Милица Марковићева, учитељка I и II разреда женске школе палилуске, у I разред исте школе 1. Септембра о. г.

Г-ђа Милица Трпковићка учитељка I разреда женске школе на Јалији, у I разред женске школе на Сави, 1. Септембра о. г.

Г-ђа Софија Аранђеловићка, учитељка III и IV разреда женске школе на Западном врачару, у I разред мушке школе на Сави, 1. Септембра о. г.

Г. Петар Никетић, учитељ III и IV разреда основне школе на Сави, у IV разред исте школе, 1 Септембра о. г.

Г. Петар Рајичић, учитељ I разреда основне школе на Сави, у III разред исте школе 1 Септембра о. г.

у округу БЕОГРАДСКОМ:

Г. Спасоје Радосављевић, учитељ школе белопоточке, у Бањевац, 25 Августа о. г.

у округу ВАЉЕВСКОМ:

Г. Стеван Поповић, учитељ школе радљевске, у Миличици, 25. Августа о. г.

Г. Сима Јовановић, учитељ школе црнобарске округа шабачког, У Осечину, 21. Августа ове год. по молби.

у округу ВРАЊСКОМ:

Г. Крета Вељковић, учитељ школе мекшичке округа топличког, у Преображење, 28. Августа о. г. по молби.

у округу ЈАГОДИНСКОМ:

Г. Михаило Недић, учитељ школе голубачке, округа пожаревачког, у I и II разред школе велико дреновске, 25. Августа о. г. по молби.

Г-ђа Фемка Јовановићка, учитељка I разреда I одељења мушке школе крагујевачке, у I одељење I разреда мушке школе у Јагодини, 16. Августа о. г.

у округу КРАГУЈЕВАЧКОМ:

Г. Владимир Ковачевић, учитељ школе осечинске округа ваљевског, у III одељење I разреда школе крагујевачке, 28. Августа о. г. по молби.

Г-ђица Јелена Миловановићева, учитељка I одељења I разреда мушке школе јагодинске, у I одељење I разреда мушке школе у Крагујевцу, 16 Августа о. г.

Г. Максим Радосављевић, учитељ школе бољковачке, округа рудничког, у Јунковац, 4 Септембра о. г.

у округу КРАЛИНСКОМ:

Г. Коста Поповић, учитељ школе малајничке, у Сиколе 28. Августа о. г.

у округу КРУШЕВАЧКОМ:

Г. Петко Максимовић, учитељ школе сталаћке, у Стопању, 30. Августа о. г.

у округу НИШКОМ:

Г-ђа Персида Лешчинска, учитељка женске школе крупанске, округа подринског у II разред женске школе нишке 28. Августа о. г. по молби.

Г. Урош Благојевић, учитељ III и IV разреда школе власотиначке, у IV разред исте школе 4. Септембра о. г.

Г. Петар Спирић, учитељ II разреда школе власотиначке, у III разред исте школе, 4. Септембра о. г.

у округу ПОДРИНСКОМ:

Г. Михаило Јовић, учитељ основне школе у Дубокој, округа пожаревачког, у Горњу Трешњицу, 25. Августа о. г. по молби.

Филип Видаковић, учитељ основне школе горњотрешњичке, у Доњу Трешњицу, 25. Августа о. г.

у округу ПОЖАРЕВАЧКОМ:

г. Илија Гојковић, учитељ сва три разреда школе великоселске, у II и III разред исте школе, 1. Септембра о. г.

Г-ђа Љубица Тодоровићка, учитељка II разреда женске школе свилајеначке, округа њупријског, у Дубоку, 30. Августа о. г.

г. Танастије Урошевић, учитељ I и II разреда школе великодреновске, округа јагодинског, у Голубац, 27 Августа о. г. по молби.

у округу РУДНИЧКОМ:

Г-ђица Марија Драговићка, учитељка II разреда женске школе нишке, у женску школу горњомилановачку, 28. Августа о. г.

Г. Гаврило Перовић, учитељ школе бресничке, на Рудник, 27 Августа о. г.

у округу СМЕДЕРЕВСКОМ:

Г. Михаило Ивковић, учитељ I разреда школе азањске, у III и IV разред исте школе, 30 Августа о. г.

у ОКРУГУ ТОПЛИЧКОМ :

Г. Вождар Миљковић, учитељ школе преображенске, округа врањског, у Мекиш, 28. Августа о. г.

у ОКРУГУ УЖИЧКОМ :

Г. Цветко Радојичић, учитељ II разреда школе пожешке, у III и IV разред исте школе, 30 Августа о. г.

у ОКРУГУ ЦРНОРЕЧКОМ :

Г. Љубомир Рамадановић, учитељ школе Сиколске округа крајинског, у Горњу Белу Реку, 28. Августа ове год.

у ОКРУГУ ШАБАЧКОМ :

Г-ђа Евица Тодоровићка, учитељка основне школе у Скели, округа ваљевског, у II одељење I разреда мушке школе шабачке, 1. Септембра о. г.

Г. Живко Живановић, учитељ I разреда II одељења школе шабачке у II одељење III разреда исте школе, 1. Септембра о. г.

Г. Сима Милојевић, учитељ III разреда школе шабачке, у I одељење III разреда исте школе, 1. Септембра о. г.

III Разрешени су :

у ОКРУГУ БЕОГРАДСКОМ :

Г. Светозар Арсенијевић, учитељ школе остружничке, 25. Августа о. г., по молби.

у ОКРУГУ ВАЉЕВСКОМ :

Г. Милош Марковић, учитељ основне школе у Цветановцу, 21. Августа о. г., по молби.

Г. Милутин Половић, учитељ основне школе у Крчмару, 21. Августа о. г., по молби.

у ОКРУГУ ВРАЊСКОМ :

Г. Тодор Благојевић, учитељ школе у Предејанима, 21. Августа о. г.

у ОКРУГУ КРАЈИНСКОМ :

Г. Јанко Михаиловић, учитељ школе трњанске, 24. Августа о. г., по молби.

Г. Бранислав Ристовић, учитељ школе у Речкој, 20. Августа о. г., по молби.

у ОКРУГУ НИШКОМ :

Г-ђа Катарина Радовановића, учитељка III разреда III одељења мушке школе у Лесковцу, 29. Августа о. г., по молби.

у ОКРУГУ ПОЖАРЕВАЧКОМ :

Г. Живко Путниковић, учитељ основне школе у Мелници, 30. Августа о. г., по молби.

Г. Бранко Јанковић, учитељ основне школе у Пољани, 26. Августа о. г.

у ОКРУГУ РУДНИЧКОМ :

Г-ђа Лепосава Живковићка, учитељка женске школе горњомилановачке, 21. Августа о. г., по молби.

у ОКРУГУ ШАБАЧКОМ :

Г. Ненад Станојевић, учитељ основне школе у Штитару, 24. Августа о. г., по молби.

РАСПИС**МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА****Свима окружним начелствима и управи вароши Београда**

Сваки готово учитељ води друкчије *Прозивницу* својих ђака, списак књижнице и других ствари. Али има их, на жалост, и таквих који то никако и не држе под разним изговорима, а највише што немају нарочито зато удешених табака и образаца. Покушавало се често пута издаваним усменим упутима и непечатаним прегледима да се боље доведе у ред школска администрација у овом погледу, па се није успело, ма да је то врло важан посао учитељски, особито тачно вођење ученичких изостанака који знатно утичу не само на успех ђака већ и на оцену наставника

Колико дакле у интересу реда и правилног рада учитељског у школи, толико и ради једнообразности вођења таквих записника у основним школама, нашао сам се побуђен прописати и дати штампати подесне обрасце како за прозивницу ђачку тако и за списак књижнице, школскога намештаја, учила и списак важњиваних преко године ученика.

Свака ће школска општина дужна бити од сад да набави за своју школу онолико штампаних табака ових ствари колико је потребно за целу годину а и за више у њеној школи. Где има више школа као :

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Београду и при већим и мањим варошима, набавиће се свега тога колико устреба свима.

Учитељима и учитељкама основних школа има се овом приликом препоручити:

1. Да све те ствари о којима је овде реч, држе у свему чисто и уљудно;

2. Да тачно у њих бележе оно за што је која одређена;

3. Да се свакој стварчици и свакој групи ствари зна одређено место у школи;

4. Прозивнице почеће се по новом обрасцу водити од ове нове школске године; исто тако и списак одређен за записивање ђака који се казне у течају год.

5. Попис књижнице, школских намештаја и научних средстава треба предузети одмах и свршити све до Митрова дне ове године.

Сваки учитељ и учитељка послаће амо извештај до краја м. Октобра, је ли попис тај свршен или не и ако није, зашто?

Сви прописани обрасци могу се добити код месних школских књижара.

Ова наредба одмах ће се саопштити на потпис свима учитељима и учитељкама и наредити да је препишу од речи до речи у књигу наредаба своје школе.

ПБр. 5975.

20. Августа 1882. год.

у Београду.

Министар просвете и црквених послова,
Ст. Ђоњаковић, с. р.

Записник Главног Просветног Савета

САСТАНАК СХХIII

18 Августа 1882 у Београду

Били су: председник Д. Нешић; потпредседник Ј. Пецић; редовни чланови: Љ. Клерић, Арх. Н. Дучић, др. В. Бакић, арх. Нестор, М. Зечевић, М. Миловук Драг. Јовановић, др. Лаза Стефановић; ванредни чланови: Св. Вуловић, Јован Ђорђевић и П. Никетић.

Привремени пословођа, др. Ник. Ј. Петровић.

I

Привремени пословођа чита записник 122 састанка који Савет прима.

II

Министар просвете и црквених послова писмом од 13. Августа ПБр. 5581. шаље Савету на преглед сведочанства г Маленице, који се тражи за предавача француског језика у средњим школама. Упућује се наставном одбору.

III

Председник ставља на дневни ред следећу изјаву г. Мих. Михаиловића, професора, као одговор на реферат г. Сретена Стојковића, професора о рачуници његовој.

Господину Министру просвете и цркв. послова.

Г. Срета Стојковић, реферат моје рачунице, за I разр. гим. и реалке, међу многим манама поменуо је и такове које заиста задиру у суштину саме науке. Оне су просто такове, да се никако не би смеле упустити да уђу у школску књигу, кад би доиста постојале, и ако он вели: да су то мане које неби спадале у тако зване *крупне* мане.

Пошто те мане не усвајам, дозволите ми Господине Министре да на исте одговорим:

1.

Реферат вели:

Стр. 1. »Да бројати не значи *један, два, три* итд. већ радњу.«

1.

На то одговарам:

Бројати доиста значи радњу, и то је речено на стр. 5 бр. 12. У приступу се не може све потанко излагати, већ у одељку где то спада.

2.

Стр. 2. »Да метар *није* јединица за мерење дужина, површија и запремина.«

2.

Метар је доиста мера за све то. Њиме се мери дужина, и то онако, као што је јасно речено у метарском систему на страни 125 бр. 141 и страни 125 бр. 155. — О томе постоје нарочита правила, која је реферат омашио.

3.

Стр. 4. »Да ја »сложен број« зовем разноимен, и да нисам објаснио како су његова подељења *сасвим неправилно изведена из његове јединице*.«

3.

Ја доиста зовем »сложен број онај у коме нису подељења правилно из јединице изведена и навео сам примере: два дана и пет часова, три ступња и четири минута.

Ти су бројеви доиста сложени (компликовани), јер не чине 10 нижих јединица једну вишу — али су у радњи сродни са целим бројевима, што ће се видети кад на њих ред дође, који је изложен на стр. 24 у примедби. Сваки предавач рачуна сигурно зна, да се у приступу не може све рећи, јер би онда он већи био но и сама рачуница. У приступу нисам о ниједном облику бројева опширније говорио, и не налазим основа зашто баш о том облику нарочито опширније говорити?

4.

На стр 8. »Да правило под бр. 2 није јасно.

4.

Тај је став врло јасан, и објасњује се примером врло лепо, који сам навео на стр. 12 под бр. 4

5.

Стр. 28 бр. 37. — »Да је правило: »Само се оно да сабрати што је међу собом једнако» не истинито, и из тога би излазило, да се десетице или стотине неби »дале» сабрати.

5.

Ово је правило са свим истинито. У том правилу вели се: »код неименованих бројева једнако је: јединица и јединица, десетица и десетица, стотина ит.д. И само се тако што и да сабрати.« Референт грешни кад мисли, да се 3 десет. и 5 стотина могу сабрати. Не чини то ни 8 десетица ни осам стотина. То се да само написати једно поред другог — по усвојеном закону писања. Писмено бројање бр. 19.

Потпуније о томе, какви бројеви морају бити, па да се могу сабрати, разложио сам на стр. 30 бр. 42 и 50.

6.

Даље, да ја често под »јединица« зовем и десетицу и стотину, и онда се незна шта је јединица, шта десетици, а шта стотина и т. д.

6.

О томе је врло површно прочитао. Ја и ако сам где — (не каже се место) — навео реч »јединица« увек ту стоји и реч »тога рода«, што свакојак казује јединице, (десетицу или стотину и т. д.). Неће — мислим — нико тако што мешати.

Референт је по свој прилици мислио на стр. 29, 5 врста одозго, кад је тако што приметио.

7.

Стр. 57. »Да сам написао две реченице савршено противне, и пита: шта је од тога двога истина? Једно или друго? може или не може?...»

7.

На први поглед доиста излази противност. Но да ли вреди одредба множења целих бројева и за ове —

(десетне разломке) — бројеве или не, то сам ја потпуно објаснио на стр. 65 бр. 83 а и позвао се на бр. 78 како се у том случају ради. Одредба множења целих бројева не може ту да вреди, већ за случај у 83, а може се само »уобичајени израз« бр. 78 да употреби.

8.

Стр. 62 Бр. 58. »Казује се по ново шта је множење: »У опште је множење онда кад је позната јединица, а тражи се више или мање јединица.« Писац ни једним примером није показао где би се тражило множењем мање од јединице... Тражити мање од јединице значи тражити делове од јединице и тада наступа рад деобе а не множења.

2.. Кад се за килограм плати 12⁴⁵ колико ћемо платити за 8^г

У овом се примеру доиста тражи мање од јединице и рад је множења а не деобе, као што се у реферату наводи противно томе.

Референт је по свој прилици мислио на нарочити случај — уобичајени израз: половина, трећина, четвртина и т. д. Но и ту се преварио. Рад је множења у ствари, но због тога, што је код свију тих делова, бројитељ 1. који не множи, остаје само да се дели са 2, 3, 4 и т. д. За обичне делове биће говора на своме месту, а за десетне делове ја сам говорио на страни 60 бр. 77 и 78. Извезак томе знаку ја сам навео на стр. 65 Бр. 83 као и код деобе на стр. 98 бр. 117

Да је несмишљено речено ово:

Тражити мање од јединице значи тражити делове од јединице и тад наступа рад »деобе« а не »множења« — ево примера који ће моје тврђење да оправда, а референтово да обори:

Пример 2 стр. 6. 3.

Множењем добијемо: $12^{45} \times 0^{\text{к}}008 = 0^{\text{к}}10$ т. ј. за 8 гр. платићемо 10 пара.

Деобом добијемо:

$12^{\text{г}}, 7: 0^{\text{к}}008 = 1562^{\text{д}} 4$ гр. за 8^г платићемо 156^{2д} 4.

Ово је последње апсурд.

9.

Стр. 136 »Множине кубна метара говоре се на број: 3, 5, 7, 10, 100 и т. д. Множина дакле нема. Ово се не може разумети. И има множина и нема! Шта је од овога?

9.

Кад се код сваке јединице мере говорило о множи-нама онда се свагда разумело и казало да је множина 10, 100, 1000 тј. Дека, Екто, Кило. И тих множина тј. Дека, Екто и Кило, — тих бројних придева нема у кубна метра, већ на број као 2, 3, 4, 5, 6 и т. д. кубних метара.

10.

Стр. 146. »Да је објашњење грама врло тешко објаснити и да је то тумачење могло изостати«.

10.

Лакше је деци објаснити : шта је дестилисана вода, шта је ступањ топлоте и шта је безваздушни простор, него објаснити Мојсеова чудеса или да у некој руди има олова, сребра, сумпора итд.

Сваки предавач зна, да деца много боље схвате и задрже објашњење таквих појава који их на сваком кораку сусрећу.

Ово су примедбе референата, које нисам могао примити, јер као што рекох неке од тих задиру у сштину саме науке а у ствари не постоје.

То се односи и на друге ове три мане као : да арапске цифре нису од Арапа, већ од Индијанаца : да ја зовем преплетање комбиновање ; учестано место поновљено : право-угаоник, правоугаољак ; плошта равнина. Све то ја не могу примити као мане.

После ових разлога мислим да ми се дело неће одбити од школе, кад су по мишљењу самог референта (а и другог референта) ове мане — кад би постојале — такове да не би саадале у тако-зване крупне мане. Сам он вели даље: *»Међутим дело је у опште добро и треба га употребити. Удесан програм, добар распоред појединих одељака, чиста штампа и јасан преглед, потпуност и марљивост у раду с примерима, добро изабрани задатци, — поред свега тога морамо признати да је ово дело марљивије израђено од свију дела те врсте спремањих за прве разреде наших нижих школа «*

А мњење другог референта : *»У опште овај је део рачунице добар ; бољи је и потпунији од свију рачуница, које су до данас за наше школе писане ; израђен је брижљиво, у њему нема ни штампарских погрешака, а то је доиста важно нарочито за школску рачуницу.«*

Према овакој оцени г. г. референата — а само због неудесна израза — надам се да ми се дело неће одбијати.

4. Јуна 1882.

Београд.

Господину Министру просвете и цркв. послова
повизан

М. МИЈАИЛОВИЋ
проф. I. н. г.

Пошто је Просветни Савет видео да и сам г. Михаиловић неке омање погрешке признаје, то је одлучио да остане при својој ранијој одлуци о рачуници г. Михаиловића т. ј. да дело своје писац поправи у онолико

и на онај начин који он за згодан нађе, па тако поправљено дело пошаље Просветном Савету на преглед.

IV

Министар просвете и цркв. послова писмом својим од 13. ов. м. ПБр. 5645, шаље Савету на преглед Алгебру, коју је израдио Радован Пејић, професор крагујевачке гимназије, за ученике средњих школа. Савет одлучује : да се умоле г. г. Петар Живковић и Марко Велизарић, професори, да то дело прегледају и Савету о њему рефершу.

V

Св. Вуловић чита свој и Драгољуба Јовановића реферат о 101 басни Криловљевој.

„Главном Просветном Савету

»101 најодабранија басна. Написао И. А. Крилов. С руског превео протојереј Ж. Јовичић, проф. богословије.« —

И. А. Крилов је познат и слављен руски баснар. Али његове басне нису стекле толико славе ради оних врлина, које су опште у свакој басни, колико ради својих посебних ; — да тако речем — руских врлина. Криловљеве су басне окренуте све на руски друштвени живот. То и што су му слике у баснама и карактери и разговори и сав језик удешени према том животу и из њега узети, задобило му је у Русији славу и лепо место у историји руске књижевности. Према овим врлинама разуме се, да Крилов — ни у најбољем преводу — не може имати у српској књижевности онога значаја, који има у руској књижевности, нити се његове басне могу икад превести тако, да их читалац српски осећа онако, као што их осећа руски читалац. Али опет зато превод басана Криловљевих био би добитак и за српску књижевност. У морално-поучној литератури припада басни врло угледно место, а у срп. књижевности осим Доситијевих басана нема готово ни једне више збирке добрих басана. Осим тога превод басана, које је вештак удесио за руске прилике, више вреди у српској књижевности него превод басана туђинске које књижевности. У опште је размена појетских, философских и моралних списа кориснија вазда између сродних него између несродних народа.

Остало би према овом, само да кажемо како је ова збирка Криловљевих басана, коју је саставио прота Ж. Јовичић — или да кажемо о избору и преводу преводиочеву.

Избор је добар. Збирка ова добро представља баснара Крилова. Махом су одабране басне, у којима се сатиришу оне мане руског друштва, на које је Крилов највише ударао, као : подлост и удвориштво, подмитљивост, болешљива страст за добитком, господска

оходост и насиље сваке врсте, глупост у разним облицима, а нарочито глупост код онаких особа код којих би — према друштвеном положају њихову — вагда требало наћи умност итд. мане. које су — како вели један руски литерарни историк — вагда биле предмет руске сатири од времена Фон-Пизина до Гогоља.

Језик је преводиочев добар. Басне су преведене прозом, и то је врло угутно; јер би од непесника превод у стиху само штетио ствар. И ако је дух Криловлевих басана доста добро ухваћен и његова лака и ведра дикција доста добро и у срп. преводу представљена, ипак би преводу овом још више цене дало, кад у њему не би било ни ситних погрешака граматичних, које по некад нису ништа друго до недоследност и непажња у писању и које ће писац с мало труда и сам моћи поправити. Ради тога наводимо овде неке од тих погрешака, ради напомене писцу. Тако:

а. Предлог *с* не треба никад писати с апострофом.

б. Претварања не бива између две засебне речи. Тако не ваља писати *з Богом*. већ *с...*

в. Не треба писати великим словима имена басанских лица, као: Мајмун, Јарац и т. д.

г. Апострофирања у прозном говору треба се што више чувати. као: *там' ал' ман' се* итд. У прозном говору апострофирају се само нарочито тако чувене нечије речи, да се говор нечиј живље представи.

д. Не треба писати, без невоље, туђе или старог кова речи, као што су овде: *дресирао* коња, сагласије, благодјетељствује, руководство и т. д.

ђ. Треба писац да уклони из превода погрешне облике, као што су: трошу, умеду, водијаху — што ће писац јамачно и сам умети. Тако исто још неке погрешке, као: »и не прође ни једног дана.« »без-посличари,« итд.

На послетку напоменули би још, да би требало биографију Криловљеву, коју је преводник у предговор ставио, мало поунити и по нешто исправити по нашим белешкама, које смо крај текста ставили.

Ми смо мишљења: да Гл. Просветни Савет може предложити г. министру, да се ово дело откупи. А награду преводнику предлагемо по *тридесет и шест* динара од штампана табака.

12. Маја 1882.

у Београду

СВЕТ. ВУЛОВИЋ

Д. Ј. ЈОВАНОВИЋ

Пошто је главни просветни Савет нашао да се ове басне не могу згодно употребити за поклањање добрим ученицима, чему их је преводилац наменио, то је са 7 противу 5 гласова одлучио: да се 101 басна од Крилова не може штампати о државном трошку.

Референтима г.г. Св. Вуловићу и Драг. Јовановићу одредио је Савет по 20 динара.

VI.

Привремени пословођ помиње да у своје време није Савет донео одлуку о награди референтима за француску граматику, читанку и речник, или ако је донео да није то нашао забележено у протоколу. У след тога Савет понавља своју одлуку: да се референтима поменутих књига изда награда и то: г. Светомуру Николајевићу 60 и Настасу Петровићу 40 динара.

С овим је састанак закључен.

ИЗВЕШТАЈИ ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА О СТАЊУ СРЕДЊИХ ШКОЛА

за 1881—82. школску годину.

ИЗВЕШТАЈ

о смедеревској, пожаревачкој, свилајеначкој, јагодинској, параћинској, алексиначкој и крушевачкој нижој гимназији.

Господину министру просвете и црквених послова,

Од 1. до 26. Јуна закључно, ја сам према одредби господина министра просвете и црквених послова од 22. Маја 1882. г. ПМ 2631. као надзорник средњих школа прегледао нижу гимназију у Смедереву, Пожаревцу, Свилајенцу, Јагодини, Параћину, Алексинцу и Крушевцу.

Но пре што отпочнем свој извештај о походу школа у наведеним местима, нека ми је дозвољено да у кратко обележим начин, којим сам тражио да применим тачке датог ми упутства за надзорнике средњих школа и којим сам дошао до доле наведених резултата у оцени стања наставе у похођеним заводима.

Да би се према првој тачци упутства могао уверити о стању наставе у опште у ком заводу, ја сам посеђавао предавања, где их је још било, пре отпочетка испита и то како из предмета своје

стручне спреме и из круга свога разумевања, тако и из оних, који су ми по својој научној садржини удаљенији. Где су предавања већ била престала а отпочели били испити, ја сам наредио пропитивање ученика из свију дисциплина, узимајући на то или слободне дане, у које по школском распореду испита није било или време што је пре и по подне остало по свршеном испиту из које дисциплине.

О успеху ученика из појединих наставних предмета, поучавали су ме како њихови одговори на испитима и приликом пропитивања, тако и њихове годишње белешке.

Испити, пропитивања и предавања упознали су ме с наставниковим методом поучавања и пропитивања и казивали су ми, колико је и са којим успехом наставник употребљавао дотична учила, ради бољег и лакшег сватања предавачег предмета у смислу очигледности.

II Знајући да заокругљеног успеха из дисциплине само онда бити може ако се сродни предмети, који се узајамно попуњују, потпомажу и расветљују, предају хармонично једнаким начином и средствима и у подједнаком обиму, ја сам, да би се о томе известио, полазио предавања појединих наставника по свим разредима, а на испитима и при пропитивањима, тражио сам да се дају питања из сваког дела дисциплине.

III. О томе тражио сам потпуно свога обавештења у прегледању и поређивању програма, што их наставници у почетку школске године подносе г. министру. Но то у свима заводима нисам могао чинити, пошто се речени програми, у неким од њих, не пишу у два егземплара, а они који се шиљу г. министру, не враћају се наставницима. У овакој прилици морао сам се задовољити усменим саопштавањем програма од стране дотична наставника и прегледањем ученичких писаних и штампаних предмета и њихових цртежа.

Извршење по гдекојег, у почетку школске године настављеног наставничког програма, пресекали су они, у другој половини прошле школске године, свима средњим заводима, разаслати нарочити наставни програми, који појединим дисциплинама дају друга места по разредима и друга пространства.

Старао сам се да дознам, у колико су наставници те нове наставне програме примењивали на својим предавањима, какова су искуства стекли у погледу на њихову примењивост и на школска наставна средства, и све што сам том приликом важније приметио, навешћу ниже, кад будем говорио о појединим заводима.

IV Четврту тачку упутства сматрао сам као врло важну по успех у школама. Из искуства знам колико смета правом напретку ученика, колико руши вољу и ревност наставничку, силом околности наметута подела предмета међу наставнике. С тога сам у свима заводима распитивао за потпуну спрему, за довољну практичну вештину и теоријско знање наставниково из оних дисциплина које предаје. Што сам о томе као и о распореду предавачих дисциплина и о броју наставничких часова и предмета дознао, саопштићу ниже, приликом говора о појединим похођеним заводима.

V Да би могао што тачније одговорити потраживању 5-те тачке упутства ја сам покушао био, да поред школских старешина, упитам и ваншколска лица о гласу и поштовању које наставници уживају у школи а нарочито ван школе. Но посве супротан суд, што га често чух од разних лица, о једном и истом наставнику; чудновати назори што их неки ословљени имаћаху о школи, наставницима и родитељима у погледу на васпитање деце, уверише ме на скоро, да се њиховим исказивањима у свом извештају служити не могу. Њихову оцену наставника руководило је често или неподударање у политичким назорима или лично нерасположење према једном само наставнику или према свима њима из буди ког узрока, или погрешно сватање школног и наставничког задатка.

О томе пак, колико наставник влада знањем науке коју предаје, колико мари за њен развитак, тражио сам дознати у разговору са наставницима о писцима којима се служе, о најновијим литерарним појавима на пољу њихове струке и о делима која желе да имају у школској књижници.

За мерило савесног вршења њихове дужности и вољног и преданог рада у школи, служила ми је сигурност у ученичким одговорима и онај општи интерес за науком, који се на ученицима огледаше приликом пропитивања.

У колико се, за кратко време свога бављења по заводима, нисам могао упознати са редом и дисциплином у њима, ја сам тражио обавештења од г. г. наставника. О уредности, тачности и чистоти ученика судио сам по њиховој спољности, по њиховим књигама, писаним свескама, задацима и цртежима и по чувању школских ствари, као прегледалница, слика на зиду, мапа, клупа итд.

О понашању ученика према наставницима, о њиховом владању ван школе, и њиховом уредном долажењу у школу и прилежвању, обавештаваху ме г. г. наставници усмено, а загледах и у школске дневнике и у казнену књигу.

VII Милије би ми било да сам могао опширније да применим пропис седме тачке упутства. Збирке научних средстава по похођеним средњим школама у опште су непотпуне, а и књижице немају често ни најнужнијих стручних дела из неких дисциплина. Расматрајући збирке и књижице, нашао сам да је оно, што по заводима од учила има, готово незнатан део онога, што би требало свака школа да има, па да њен ученик изнесе добро утврђена знања, а наставник у њој да има прилике и средстава за своје усавршавање и за непрекидно занимање својом дисциплином.

VIII Вршећи прописе горњих тачака, имао сам прилике уверити се о појединостима школске администрације. Иначе су ми г. г. школске старешине и наставници великом готовошћу допуштали, да загледам у сво руковање уписним књигама, ученичким белешкама и т. д. и давали су ми обавештења, која сам тражио о удобности или неудобности школске зграде, о нужним оправкама, дозиђивањима, о набавци и стању школског намештаја итд.

Пошто сам у горњем изложио начин, којим сам у главном по свим похођеним заводима вршио дужност школског надзорника, прелазим на ређање онога, што сам у њима према упутству нашао, при чему ћу се држати реда, који је истим упутством обележен.

СМЕДЕРЕВСКА НИЖА ГИМНАЗИЈА

У смедеревској нижој гимназији походио сам 1-ог Јуна по подне редовна предавања из Познавања човека, Српског језика, Физике и српске исто-

рије. Сутра дан, 2-ог Јуна, био сам на испиту из Алгебре, који је с тога тако рано држат, што је г. директор гимназије, који је тај предмет предавао, имао да иде скорим на пут као надзорник за основне школе. Истога дана походио сам предавања из немачког језика у I и III разреду, из науке хришћанске у I и III разреду и из земљописа у III разреду. 3-ег Јуна пре подне, чуо сам предавања из рачунице у II разреду, из хемије и немачког језика у IV разреду. У повратку своје присуствовао сам дана 26 Јуна на испиту из рачунице у III и из геометријског цртања у I разреду.

I На тај начин имао сам прилике видети и чути све наставнике овога завода при раду у школи и могао сам стећи заокругљену слику стања наставе у њему. За све наставнике с похвалом казати могу да су се одушевљено пантили да им ученици добро разуму и савладају оно што су им предавали; да им је, даље, метод предавања и пропитивања врло успешан и да су при својим предавањима употребљавали сва она учила која им на расположење стављају збирка и књижица.

Што је у овима према новим наставним програмима и иначе недостајало, трудили су се надокнадити, колико им је могуће било, својим сопственим училима.

О успеху ученика из појединих наставних предмета моћи ће дати општег појма следећи подаци извађени из школског протокола.

У I разред који у свију завода износи сразмерно најмањи успех, уписало је се у почетку шк. године 70 ученика, а довршило је школе 46.

Од њих наводе се само слаби и ваљани ученици. У прве броје се они који у резултату имају 2 или 1; у друге — ваљани они, који за резултат имају 4 или 5. Не наведени ученици јесу добри, и имају у резултату 3.

У I разреду има:

Из Науке хришћанске слаба	4
„ Српског језика слабих	25
„ Немачког „ „	7
„ Географије „ „	5
„ Ботанике „ „	6
„ Рачуна „ „	11

www.unibiblioteka.rs

Из Геометр. цртања слабих	6
„ Слободна цртања „	7
„ Краснописа „	4

Ваљаних ученика има у I разреду 8; 4 мушкараца и 4 девојке.

У II разреду, у који се уписало 28 ученика, а свршило 23, било је :

Из Науке хришћанске слабо	1
„ Српског језика слабих	10
„ Немачког језика „	7
„ Географије „	5
„ Ботанике „	6
„ Рачуна „	11
„ Геометр. цртања „	6
„ Слободор. „	7
„ Краснописа „	4

Ваљаних ученика има 3. Од њих је 1 мушкарац и 2 су девојчице. У III разреду било у почетку године 22 ученика, довршили су разред 16, а међу њима је било :

Из Науке хришћанске слабих	0 (ни један)
„ Српског језика „	6
„ Немачког језика „	4
„ Историје Срба „	1
„ Зоологије „	3
„ Рачуна „	8
„ Физике „	3
„ Геометријског цртања „	3
„ Слободна цртања „	1

Ваљаних је ученика имало 3, два ученика и једна ученица. У IV разред свршило је онолико ученика, колико је се у њ уписало и то 13. Међу њима било је :

Из Науке хришћанске слабих	0
„ Српског језика „	1
„ Немачког језика „	2
„ Географије „	1
„ Историје Срба „	0
„ Минералологије „	1
„ Хемије „	1
„ Алгебре „	4
„ Геометрије „	5
„ Слободног цртања „	3

II Према постојећем пропису, наставници овог завода, саставили су у почетку школске године програме из својих дисциплина а по пријему нарочитих наставних програма, они су их — колико их је могуће било према времену и наставним средствима — примењивали. Потпуној примени тих наставних програма сметало је за једне дисциплине то, што је се предавањима већ ушло било у другу половину школске године; што су те дисциплине добиле већи обим и друго место у школи; за друге пак било је сметње у томе што у школској књиџници и у збиркама није имало оних средстава, која тражи опширна садржина наставних програма.

Пошто ће г. г. наставници према наредби г. министра сами у опширнијем излагању казати своје примедбе на споменуте наставне програме, то држим да је овде довољно у кратко само навести прикупљене примедбе.

Г. катихета држи да науку о обредима или литургику ваља пренети у IV разред, у коме су деца зрелија, а Катихизис да се одреди III-ем разреду.

Г. наставник за српски језик усваја потпуно наставни програм. То исто чини и г. наставник за српску историју. Односно програма за земљопис мисли исти наставник, да ваља проучавање Европе и Космографију пренети у IV разред а у III-ем да се уче остале части света.

Усвајајући у свему програм за немачки језик, наставник исте дисциплине примећује да школска књига није према програму удешена, но да је предмет у њој разбачен. Исто би тако ваљало према наставном програму удесити и немачки буквар.

За програм дисциплине о познавању човека, наставник вели да је одвећ велик за I разред. Извршењу програма смета што нема удесне школске књиге. Наставник је највише предавао дијететику.

Из програма за рачун, ваљало би по мњењу наставниковом у нижем разреду изоставити правило смесе, које се и доцније учи, а исто тако и интересно правило, о којем се доцније говори у Алгебри.

У програму за физику, због огромности предмета, требало би као што наставник мисли, изо-

ставити део који иде у механику и говори о простим машинама.

III У смедеревској полугимназији, као скоро и по свим другим заводима, које сам походио, подела предмета међу наставнике није посве изведена према спреми појединих наставника. Узрок је томе овде недовољан број наставника. У смедеревској полугимназији било је, иначе по ученички успех, често врло штетног случаја, да су у току године неке дисциплине прешле из руку једног наставника у руке другог. Г. Никола Деспотовић, предавач, који је јако преоптерећен био разним дисциплинама и то: Зоологијом, Ботаником и Минералогичном, па Хемијом, Познавањем човека, Алгебром и Геометријом, уступио је у последњој четврти школске године ова два последња предмета г. директору Милошу Давидовићу, који је опет од својих додавањих дисциплина — физике и рачуна — ову последњу предао г. Јовану Митровићу, професору који иначе предаје српску историју, земљопис и космографију. Успех пак из пренесених дисциплина могао је само зато бити врло задовољавајући што су како први наставници, тако и други били на свом месту. Ови су примљене предмете предавали прошлих година. — У смедеревској нижој гимназији моћи ће се предмети тек онда поделити међу наставнике, према њиховој спреми и струци, пошто се још постави наставник за рачун, алгебру, геометрију и геометријско цртање. Број наставничких часова креће се од 16—21. Највише часова има наставник слободоручног и геометријског цртања.

IV О вршењу дужности појединих наставника и о њиховом понашању у заводу и ван завода, директор се изражавао похвално. Казивање његово о спреми и раду појединих наставника оправдава се овом вољом и преданошћу, којом они врше своју наставу и успехом који показаше ученици.

V Озбиљност наставника, школско искуство директорово и старијих професора, одржавају дисциплину и ред, који потпуно одговара заводу и од којих се онажа утицај на понашање ученика према наставницима и саученицима, на држање сопствених и школских ствари. Догађало је се истина да су неки ученици грешили против школског реда и с тога падали под казну затвора. Но грешке њи-

хове нису тешке врсте. Или су били несташни у школи или су бежали из цркве или нису издржали одређену им казну, те им је поштрена.

Да је домаће васпитање брижљивије, да се родитељи више труде придржавати децу реду и савесном вршењу своје дужности: да већу бригу воде о друштву у коме се деца ван школе крећу, мањи би број казни изрицали наставници и не би били приморани гонити ученика из школе због неуредности. У смедеревској полугимназији било је 107 изрека казни. Поједини ученици кажњени су по више пута. Лабавост и немарност родитеља чини, те неки ученици, нарочито лети, редовном посетавању школе, претпостављају разна растројства по воћњацима, виноградима, на води и т. д.

VI Збирка научних средстава за разне дисциплине, које траже уз предавање и опит или демонстрацију на моделу или цртежу, у смедеревској нижој гимназији, непотпуна је. У свом данашњем стању једва ће моћи да послужи на тумачење и осветлење првих основа дисциплине у најскромнијем облику, а никако неће моћи одговорити обиму, који је новим наставним програмима одређен појединим дисциплинама. Исто је тако непотпуна и књижица.

Господа наставници, не само у Смедереву, но и по другим варошима у којима сам као надзорник био, љуто осећају заједно са ученицима ту непотпуност научних средстава. Цртеж кредом на табли или опис речима никад не може да замени утисак стварног модела или опита. Први и најглавнији услов за успешно вршење нових наставних програма јест: свима средњим заводима, набавити све што им од справа, прегледалица, слика, карата, књига треба, како за ученике, тако и за даље усавршавање наставника, који у опште нису у стању сами набавити скупа литерарна дела по својој струци. Само ће потребним справама снабдевени кабинети и по струкама добро заокружене књижице, наставнике сачувати од шаблонизма и механизма у настави; придржаваће их озбиљном раду и неће им остављати времена за занимање ваншколским стварима.

Достојанству гимназијског наставника, који има да прође опширан и строг, стручан испит, одговора

WWW.UNILIB.BS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

дати му за његов рад у школи онолико срестава, колико захтева озбиљност и важност саме науке и интерес ученика.

У смедеревској нижој гимназији, а и у другим заводима, треба не само допунити све досадање збирке и књижицу, но набавити моделе, цртеже и карте за ново заведене или проширене предмете. Тако ваља за објашњење предавања из познавања човека набавити цртеже и моделе људског тела и његових појединих органа. — За слободоручно и геометријско цртање у смедеревској нижој гимназији нема прегледалица, по којима би се систематично и потпуно предавале те вештине. Неке од тамошњих прегледалица нису никако за школу. Наставник који је много труда положио око ученика и са оно мало и доста неудесних срестава, постигао повољан успех, покушавао је са напреднијим ученицима, цртати са природе. Но и за ову примену цртања нема учила удесних за школу, која би служила на поступно вежбање у гледању тела и њиховом представљању на артији. С тога ваља како за слободоручно тако и за геометријско цртање набавити прегледалица, модела од дрвета, жица и гипса.

Што од карата има у смедеревској полугимназији, не може да одговара новим наставним програмима. За успешно предавање земљописа, космографије и српске историје, ваља набавити све оне карте, којих за сад нема у заводу. То су карте Азије, Африке, Америке и Аустралије са политичким границама; атлас за космографију, карта српских земаља, планиглоби и глобуси.

Справе за Физику и Хемију ваља знатно попунити тачније израђеним, солиднијим и при опитима поузданијим примерцима. Неки од садањих апарата по својој изради и тачности више су играчка но школско научно средство. Та допуна апарата треба да обухвата све врсте физичких појава, које се у школи показати могу. Ваља ми овде споменути да је смедеревска нижа гимназија набавила добру и удесну електричну машину, од новаца које је једном смедеревска општина дала школи на набавку учила.

У књижицу ваља да уђе још много дела по струци историјској, природних наука, географије,

језика и математике, и то како на српском тако и на коме страном језику, немачком или француском, па да од ње буде по школу оне користи, ради које је заведена.

Наставници свију завода послали су господину министру списак, има годину дана, оних учила, која потребују књижице. Из њих се лако може видети, шта коме заводу од стручних дела треба.

VII У потпуном реду нашао сам уписне књиге, ученичке белешке, дневнике, инвентаре књига, карата и справа, казнену књигу и видео сам да се у опште тачно врше сви прописи, који се тичу школске администрације.

Смедеревска нижа гимназија смештена је у стару и врло неудесну зграду. Собе су мале и ниске. Врата и прозори неудесни и рђави. После кратког борављења ученика у собама, ваздух је у њима нездрав и загушљив. Овака грађевина врло је штетна по здравље ученика и наставника.

За оставу физичких и хемијских справа, за смештај минералашке збирке нема нарочитог простора. Минералашка збирка запрема места у једној, иначе већ тесној, школској соби. Орманчић са оно мало физичких и хемиских справа што их завод има, стоји у професорској канцеларији где наставник за хемију, често на досаду осталих наставника, чини припремне опште за своја предавања.

Збирка справа добро је очувана. Само би ваљало наставнику за хемију и физику олакшати набавку реагенција и апарата, који се прављењем опита троше. На ту цел ваљало би одредити нарочиту суму. Није право да наставник о свом трошку надокнађује оно што у школи потроши.

Канцеларијски намештај, који је врло скроман, добро је одржат како у директровој, тако и у професорској соби. И школски је намештај у добром стању. Клуње су здраве, имају фијоку за сваког ученика. Добро су одржане и чисте, пошто у ученика није обичај кварити их својим перорезима. Исто су тако у здравом стању карте, ботаничке и зоолошке слике, које по школама висе на виду и које су од части под стаклом и у оквиру.

WWW.UNIJR.BS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПОЖАРЕВАЧКА НИЖА ГИМНАЗИЈА

У Пожаревцу дана 4-ог Јуна нисам више за-текао г- директора гимназије, који предаје српску историју и г. М. Банића професора за рачун, алгебру и планиметрију. С тога о њиховим предметима ништа рећи не могу.

За време свог бављења у Пожаревцу, посетио сам у тамошњој нижој гимназији предавања из српског и немачког језика, земљописа, зоологије, ботанике, физике, познавања човека, прича библијских и литургије. Све што сам похвално рекао о наставницима смедеревске ниже гимназије по њихов метод предавања и пропитивања, њихову вољу и наставничку ревност, — све то најодушевљенијим признањем понављам за наставнике пожаревачке ниже гимназије. А ако још нарочито споменем уживање, које сам имао на часовима г. Ловчевића и г. Докића пратећи њихов начин наставе и слушајући ученичке одговоре, не мислим тиме да их претпоставим по њиховој ревности и способности осталим, врлим наставницима, но само дајем израза својем бољем разумевању њихових дисциплина.

О успеху ученика у овом заводу из појединих наставних предмета даће норма следећи општи преглед слабих и ваљаних ученика.

У I разред уписало се 101 ученик, а свршило школу њих 86. Од ових било је :

Из Науке хришћанске слабих	11	ваљаних	44
„ Српског језика	„	26	„
„ Немачког језика	„	21	„
„ Земљописа	„	30	„
„ Рачуна	„	44	„
„ Познавања човека	„	37	„
„ Геометријског цртања	„	26	„

Из цртања и краснописа нема годишње белешке, пошто наставника није било до конца школске године.

У II разред уписало се 35 ученика, а свршило школу њих 32. Међу њима било је :

Из Науке хришћанске слаба	4	а ваљаних	14
„ Српског језика	„	9	„
„ Немачког језика	„	11	„
„ Земљописа	„	3	„
„ Рачуна	„	10	„

Из Ботанике	слабих	8	„	„	11
„ Геометр. цртања	„	3	„	„	9

У III разред уписало се 22 ученика, толико их је било и на концу године. Између њих било је :

Из Науке хришћанске слабих	0	а ваљаних	13
„ Српског језика	„	2	„
„ Немачког језика	„	8	„
„ Земљописа	„	3	„
„ Рачуна	„	5	„
„ Историје Срба	„	0	„
„ Зоологије	„	7	„
„ Физике	„	10	„
„ Геометр. цртања	„	0	„

У IV разреду било је 10 ученика у почетку и на крају године. Између њих било је :

Из Науке хришћанске слаб	1	а ваљаних	5
„ Немачког језика	„	0	„
„ Српског језика	„	1	„
„ Космографије	„	2	„
„ Алгебре	„	3	„
„ Историје Срба	„	0	„
„ Минералогije	„	3	„
„ Хемије	„	5	„
„ Планиметрије	„	5	„

II На другу тачку упутства о пожаревачкој полугимназији могу се само с похвалом и задовољством изразити. Хармоније међу предметима по обиму и начину предавања има још и отуда, што су сродни предмети за сад у руци једног истог наставника. Сагласност у методи предавања следи и из опште, искрене тежње наставника, да ученици у истини што науче. Поступак је у школи такав да деца оно што је предавано, лако научити могу, ако и мало само за науку маре. При пропитивању једног ученика, наставници све остале ћаке одржавају у пажњи и готовости на одговор, за случај да прозвани ученик не уме одговорити на дато му питање. Тај поступак одомаћен је за све предмете по свим заводима, које сам походио.

III Програме за своја предавања састављали су наставници овог завода у почетку школске године; а нове наставне програме, послате им од стране господина министра, примењени су колико је

могуће. Потпуној примени тих програма сметало је оно исто, што и у смедеревском и другим заводима.

Од примедба, што сам их од наставника чуо, имам да споменем ове :

У програму за „Познавање човека“ има ствари које се без знања хемије не могу разумети.

Учебник за немачки језик није удесан, јер се распоред ствари у њему не подудара са распоредом у наставном програму.

IV Предмети су међу наставнике истина по стручној спреми, али не равномерно подељени. Док поједини наставници предају по један, два или три највише, несродних предмета, г. Докић предаје их шест, од којих, истина, неки стоје у неком међусобном сродству, но за предавање траже многу и разну спрему у кабинетима. Од велике је потребе, да се идуће школске године постави нарочити наставник за природне науке и физику, пошто је г. Докић намеран, за своје предмете узети хемију и минерологију.

Г. Фравић и г. Ловчевић, узели су, поред својих редовних часова, на се да наставе предавања из геометријског цртања, пошто је наставник за тај предмет дао оставку на своје звање. Потреба је дакле, да се за то цртање, а и за цртање слободном руком и краснице, постави наставник.

Ако се због великог броја ученика у I разреду буде завео нов паралелан разред, онда ће ваљати поставити још једног наставника за српски језик.

V По казивању наставника, понашање је ученика у школи и ван школе, у опште врло добро. Оно се међу ученицима нађу погдекоји немирни или упорни, или несташни на улици. Но таквих има највише у I разреду, где ученици још нису сазнали школски ред и где још ништа нису изгубили од своје пустости, што је обично од куће доноси.

За немир, непристојност у школи, неред на улици и под. изречене су :

у	I	разреду	77	казни	над	36	ученика
„	II	„	25	„	„	10	„
„	III	„	8	„	„	4	„
„	IV	„	8	„	„	4	„

Неуредно долазили су у школу сироти ученици, којима је стан одвећ удаљен од школе. У I разреду било је 6 неуредних; један је отпуштен из школе због многих осустава.

У II разреду било је два неуредна ученика; исто толико у III разреду (по II осустава); а у IV није било ни једног неуредног ученика. Ученички задаци, цртежи, штампани и писани учебници чисти су. То исто вреди и за све школске ствари, којима се ученици и наставници служе при својој раду.

VI. И пожаревачка нижа гимназија нема онакових збирака и онакове књижице, какву тражи задатак средње школе и научна спрема гимназијских наставника. Са малим изузетком, овом заводу не достаје од физичких и хемијских справа исто оно, што и у смедеревској полугимназији. Наставник физике и хемије допуњује недостатак својим сопственим справама или тиме што узима на употребу справа из земљеделске школе, која је одмах до полугимназије. И други наставници, ради објашњења свога предавања, узимају у помоћ сопствене своје атласе, књиге, цртеже и под.

Од учила за природне науке, у пожаревачкој гимназији има, као по већем делу осталих завода, Шпрајберових зоолошких и ботаничких таблица на зиду и мала збирка минерала. — Наставу из ботанике врше наставници по свим заводима, уз показивање биљака, које и ученици слажу у своје уређене хербарије.

У књижици, која је са свим по пропису уређена, нису све струке гимназијских професора заступљене. Тако н. пр. нема никаквих научних дела за природне науке. А и друге струке никако немају преставника својих у знатнијим делима, која би била удесна за школску наставу.

У књижици поглавито нема литерарних средстава за наставнике који се спремају за професорске испите. Они сами о свом трошку нужна научна средства набавити не могу, а ишчекујући од познаника и пријатеља помоћи у књигама, губе време и штете своје, пређе набављено знање. Тако је то више мање по свима заводима.

Држим да лежи у интересу науке и школе, млађим наставницима што више олакшати и омогућити њихово усавршавање и напредак.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unim.edu.rs

Списак који би саставили наставници показао би шта од учила још треба у пожаревачкој полугимназији. Поруна учила обухватала би физичке и хемијске апарате, карте, глобусе, разне атласе за познавање човека, космографију и историју. Држим да би јако и корисно утицало на развитак науке у школи и на вољу наставника за непрекидан и озбиљан рад, кад би се сваком заводу одредила сразмерна годишња сума на набавку литерарних средстава и оних ствари које се при школском раду троше. Заводи би на тај начин, поред набавке извесних дела, могли држати стручне листове, који би наставницима давали могућности да прате развитак науке коју у школи заступају. Да би се спречиле оне злоупотребе које су некад школске књижице пуниле разним застарелим и за школу непотребним књигама из библиотеке школског старешине или којег његовог пријатеља, оно би имао професорски савет да располаже сумом и да утврди ред у набавци нужних дела.

На мало сам места опазио да школа или који наставник држи какав стручан, периодичан спис.

VII. Што сам од дукумената, који иду у коло школске администрације, видео, као дневнике, ученичке белешке, инвентаре, нашао сам у прописаној форми и реду.

Намештај канцеларијски угледнији је но у Смедереву и казује својом чистотом о лепом реду у заводу. То исто казују и ученичке клупе, јер су чисте и неискварене; сва учила по зидовима; ормани у којима су разне збирке, па и саме збирке.

Зграда пожаревачке ниже гимназије, по мојем осећању и схватању, најудеснија је и најлепша између оних, које сам на путу својем, као надзорник, походио. Њене високе, простране и видне собе, видни и широки ходици дају јој неку свечаност, казују да није нека обична грађевина, но намењена некој вишој цели. Но већа брига око њеног одржавања не би јој од штете била. Оправке су нужне на крову, олацима, прозорима, спољним зидовима, појасима, венцу и подножју.

СВИЛАЈНАЧКА НИЖА ГИМНАЗИЈА

У свилајначкој нижој гимназији била су већ завршена предавања, и ученици се већ спремају за

прве испите, кад сам из Пожаревца стигао у треће место свога надзорничког рада. На мој захтев, г. заступник директора нареди за 8. Јуни пропитивање у I и III разреду. Пре подне чињена су пропитивања у I разреду из српског језика, рачуна и земљописа, а по подне у III разреду из истих предмета.

9. Јуна било је пре подне пропитивање у IV разреду из науке хришћанске, алгебре, геометрије, немачког језика и хемије; по подне у II разреду из ботанике и рачунице.

10. Јуна пре подне био је у I разреду редован испит из зоологије, а по подне из науке хришћанске.

Те тако имадох прилике упознати се начином предавања и пропитивања сваког појединог наставника у овом заводу.

Резултат својих опазака морам истим речима да обележим, којим сам обележио резултат добиен у смедеревском и пожаревачком заводу, јер пропитивање беше методично, ученички одговори бејашу слободни, својим речима казати и пуни разумевања. Односно употребе учила, ради бољег и лакшег схватања предмета, у смислу очигледности, постоји за овај завод све оно, што и за смедеревачку и пожаревачку нижу гимназију.

Успех ученика из појединих предмета огледа се у следећим подацима из ученичких белешака.

Од 32 ученика који су свршили I разред (а уписало се било 40 ученика), има их :

Из Науке хришћанске слабих	8	а ваљаних	9
„ Српског језика	3	„	16
„ Немачког језика	6	„	11
„ Аритметике	0	„	16
„ Географије	7	„	6
„ Познавања човека	10	„	5
„ Геометр. цртања	7	„	9
„ Цртања слобод. руком	0	„	13
„ Краснописа	1	„	17

У II разред уписало се 25 ученика, а свршило годину 20. Између њих било је :

Из Науке хришћанске слабих	8	а ваљаних	3
„ Српског језика	2	„	8
„ Немачког језика	5	„	5

Из Аритметике . . . слабих	0	„	„	10
„ Географије	6	„	„	7
„ Ботанике	2	„	„	7
„ Геометр. цртања	3	„	„	6
„ Цртања слоб. руком	0	„	„	6
„ Краснописа	0	„	„	6

У III разреду било је у почетку и на свршетку 8 ученика, а између њих :

Из Науке хришћанске слаб	0	а ваљаних	6
„ Српског језика	0	„	5
„ Немачког језика	0	„	4
„ Космографије	0	„	3
„ Српске историје	0	„	5
„ Минералогije	0	„	3
„ Хемије	0	„	3
„ Алгебре	0	„	4
„ Планиметрије	0	„	3
„ Цртања слоб. руком	0	„	4

II На другу тачку упутства одговарам за свилајначку нижу гимназију оно, што сам односно исте тачке као резултат казао за смедеревску нижу гимназију.

III. Краткост времена и немање потребних учила, не даде и у овом заводу, да се из свију дисциплина изврше нови наставни програми. Из којих се дисциплина наставни програми подударашу са програмима, што их наставници саставише у почетку школске године, из ти су се могли у свему извести.

Примедбе што их наставници о наставним програмима дадоше, јесу у кратко ове :

Програм за науку Христову добар је и извршен је; само би ваљало написати бољи катихизис и по језику и по распореду и представи садржине.

И програм за српски језик примљен је потпуно. По мњењу дотичног наставника, ваљало би градиво тога програма распоредити тако, да се у I разреду учи све што је већ програмом прописано; у II наука о облицима и основи; у III о реченицима; а у IV да се ученик упозна с најпужнијим писменим саставима.

Програм за немачки језик примењен је, а ваљало би учебник дотерати према програму.

Програм за географију није се могао применити због краткоће времена. Део што по програму

на I разред пада, по мњењу дотичног наставника, доста је тежак за ученике I разреда.

Програм за рачун, алгебру и планиметрију примљен је. Наставник само жели бољих учебника.

И програм за хемију извршен је. Дотични наставник вели да је програм простран, и да би ваљало хемију предавати упоред са минералогijом; даље мисли да је 3 часа недељно мало времена, пошто треба који час употребити на експерименте.

Програм за познавање човека, космографију и физику није се могао сав применити због оскудице у научним средствима, а програм из ботанике и минералогije није се могао применити због краткоће времена и што би се врло реметио ред, постављен наставниковим програмом.

Из српске историје наставник, због краткоће времена, није могао да савлада културни део. Политички део пак, проучен је по наставном програму.

IV. Подела предмета међу наставнике у свилајначкој нижој гимназији, није строго изведена по стручности предмета и наставничкој спреми, но се управљала по потребама околности. Професор г. Вучковић, предаје пет предмета; суспенат г. Душманић исто тако пет, но који су на две не-сродне групе подељени. Поред хемије и минералогije предаје још и рачун, алгебру и геометрију. Друга је незгода у овом заводу та, што су неке дисциплине подељене међу два наставника. Тако је то са рачуном, српском историјом и немачким језиком. Тек поставка нарочитог наставника за математичке предмете и језичара за немачки језик, учиниће те ће се удесније и корисније моћи поделити предмети међу наставнике.

Исто тако ваља поставити учитеља за цртање и краснопис, за гимнастику и нотну певање.

Добровољно држао је часове из слободоручног цртања и краснописа г. Никола Тодоровић, и то од месеца Марта до Јуна.

V. О владању наставника ван школе и у школи, о њиховом уредном вршењу дужности, г. заступник директора само се с похвалом изражава. О обиму њиховог знања, о марљивости за развитак науке коју заступају и о успешном начину предавања, имао сам довољно прилике уверити се у разговору и на испитима.

Одушевљена воља за наставничким радом, жива преданост лепом наставничком позиву, две су појаве које се по свим заводима опажају, и које чине струју, која пролази кроз сво наставничко тело.

Мој извештај испао би одвећ велики кад би за сваки завод чинио анализу наставе сваког појединог наставника. Моја оцена, разуме се, не би за све предмете испала подједнако поуздана и потпуна. Основнија би била за предмете који су ми познати по својој сопственој спреми. С тога суд о наставничком методу, о својствима наставника, о ученичком успеху износим у општим изрекама и општем прегледном нацрту, налазећи у томе средство, којим све наставнике подједнако, а праведно измерити и оценити могу.

А кад појединог наставника поименце износим, не чиним то да га изнад осталих ставим, но с тога, што ми се општи начин наставе у његовом раду јаче и мени разумљивије појављује. К томе доприноси колико моје стручно разумевање које дисциплине, толико и неке личне особине наставникове у примени метода наставе.

VI Поред већег дела ученика, којима се нема шта или много замерити у њиховом понашању у школи, ван школе и према наставницима, има гдекојег, чије понашање изазива осуду. Често изостајање од школе, бежање са службе божије, неиздржавање казни, упорност према наставницима учинише те се један ученик мораде искључити.

У свим сам местима мање више, а у Свилајнцу највише, чуо жалбе на лоше домаће васпитање, на лабав родитељски надзор над децом. При таквим околностима није чудо кад се по гдекоји ученик преда хрђавом животу. Опомене наставничке, доставе родитељима о неуредности и неваљаности деце, остају обично без намишљеног доброг успеха. Прелазећи у старије разреде, ученици се поступно навикавају на ред, па постају уреднији, вреднији и тачнији у вршењу својих дужности. Као и по другим заводима, и у свилајначком ученици старијих разреда, потпуније задовољавају својим радовима и понашањем, но у млађим. Као и по другим школама, и овде се школска дисциплина опажа на чистим ученичким радовима, добро очуваним сопственим и школским училима и школском намештају.

VII. Збирке разних научних средстава, и књижица у главном исто су тако непотпуне као и по другим заводима. Једино справе за предавање хемије набављене су у оној потпуности, какву потребује гимназија.

Збирка физичких апарата незнатна је: неки апарати пре су играчка, но средство за гимназијску наставу. Неки од тих апарата стоје слободно у професорској соби, пошто орман нема довољно простора за све њих.

Исто тако нема ормана у кабинету за хемију, но судови, реагенције, киселине и остало, стоји отворено по обичним клупама, изложено тако лаким квару и пропасти. А нема ни стола за експериментисање.

За географију, космографију, познавање човека и др. треба набавити сва учила изнова или као допуна онога што већ има.

У књијници осећа се иста она празнина, које има и по другим заводима; и то како за рад старијих наставника, тако нарочито млађих који се спремају за професорски испит.

VIII. Дневници, учисна књига са белешкама ученика књијница у добром су и прописаном реду.

Школски намештај здрав је и добро очуван. Нове клупе које је општина дала набавити по опису у Просветном Гласнику, нису посве сретно испале. Свилајначки столари нису имали модела пред собом, а и цртежа не, те је по мом нахођењу клупама целъ промашена.

Осим школског намештаја општина дала је и сав канцеларијски намештај који је врло скроман и не одговара садањим потребама. За директора ваља набавити орман у којем би чувао писмене документе администрације; за хемијске и физичке справе ваља исто тако набавити орман.

Зграда свилајначке ниже гимназије нарочито је задана за школу. Но неће моћи дати гимназији потребне удобности дотле, докле год су у њој два разреда основне школе, чији ученици врло често виком и немиром досађују предавањима у гимназији. Кад се ова два разреда основне школе иселе, и неке собе удесе за кабинете, онда ће ова зграда потпуно одговарати цели. ¹ Од користи биће по њу

¹ То је већ учињено.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ако се не запушта, но редовно и благовремено оправља.

ЈАГОДИНСКА НИЖА ГИМНАЗИЈА

12-ог Јуна био сам на испиту из геометријског цртања у I разреду. Испит је држат пре и после подне. Истог дана био је испит из науке хришћанске у II разреду.

У недељу 13. Јуна нареди г. директор пропитивања. Пре подне држата су у II разреду из рачуна, српског језика и геометријског цртања; по подне пак у III разреду из српског језика и геометријског цртања, а у IV из геометрије.

14. Јуна пре подне био је редован испит из земљописа у III, а из алгебре у IV разреду.

Из природних наука, физике хемије, и познавања човека, нису чињена пропитивања, пошто је дотичан наставник, по надзорничкој дужности одсуствовао.

I. Испити и пропитивања уверише ме, да и у овом заводу, у потпуном смислу влада онај метод предавања и пропитивања, који је у мном до сад похођеним заводима уродио лепим ученичким успехом. Одређени и јасни, пуни разумевања и својим речима дати ученички одговори, на питања која су систематичном поступношћу изведена и стављена, засведочаваху јасно наставничке способности и озбиљан и предан рад.

Успех ученика из појединих дисциплина моћи ће се оценити из следећих података, који су повађени из књиге за белешке.

У I разреду уписано је ученика 68, учило до краја године 53. Међу њима било је:

Из Науке хришћанске слабих	7	а ваљаних	26
„ Српског језика	7	„	29
„ Немачког језика	15	„	21
„ Земљописа	18	„	18
„ Познавања човека	10	„	17
„ Рачуна	13	„	23
„ Слободног цртања	3	„	24
„ Краснописа	4	„	26
„ Геометријског цртања	18	„	16

У II разреду уписало се 38, а свршило школу 30 ученика. Између њих било је:

Из Науке хришћанске слабих	6	а ваљаних	12
„ Српског језика	8	„	10
„ Немачког језика	9	„	6
„ Земљописа	12	„	8
„ Рачуна	4	„	16
„ Ботанике	7	„	9
„ Геометријског цртања	8	„	7
„ Краснописа	3	„	8
„ Слободоруч. цртања	4	„	8

У III разред уписало се је 21, а довршило школу 18 ученика. Међу њима имало је:

Из Науке хришћанске слабих	0	а ваљаних	14
„ Српског језика	1	„	8
„ Немачког језика	1	„	9
„ Историје Срба	0	„	13
„ Рачуна	3	„	11
„ Зоологије	0	„	13
„ Физике	0	„	8
„ Земљописа	0	„	12
„ Геометријског цртања	0	„	13
„ Цртања слоб. руком	0	„	6

У IV разред уписало се 12, а довршило годину 10 ученика. Међу њима било је:

Из Науке хришћанске слабих	0	а ваљаних	7
„ Српског језика	0	„	8
„ Немачког језика	4	„	3
„ Историје Срба	4	„	10
„ Земљописа	0	„	7
„ Алгебре	1	„	4
„ Геометрије	1	„	5
„ Хемије	0	„	5
„ Цртања слоб. руком	0	„	4

Једнакост успеха предпоставља и казује једнакост у методи предавања и примењивања научних средстава.

За хармонију међу предметима у погледу на њихов обим, јамчи то што су дисциплине по својој сродности међу наставнике подељене тако, да су у стању постићи лако њихово узајамно осветљавање и допуњавање.

III. Од програма који су наставници у почетку школске године саставили, одступили су већим делом сви по пријему нарочитих наставних програма

и трудили су се да их примену. О њима сам од наставника чуо и прибележио ове кратке примедбе.

Програм из науке хришћанске примењиват је у колико је то дозволило време. Наставник је мњења, да се у IV-ом разреду, пре изучавања катихизиса узме један део из литургије, пошто су у том разреду ученици зрелији.

Наставник за српски језик мисли да је садржина програма за I разред одвећ мала. По његовом мњењу требало би у I разред још пренети и оно што је одређено II разреду, но без дела о акцентуацији. За II раз. да се узме наука о основама и глаголским облицима, са акцентуацијом. За III разред наука о основама, именским облицима и сложене основе. За IV разред пак наука о реченицама.

Наставник за немачки језик извршио је наставни програм само у три старија разреда. У I разреду му не допусти краткост времена одступити од свога програма.

Програм за геометрију наставник је применио по садржини, али не редом у њему; иначе би дошао у јак сукоб са својим програмом, који је већ знатно био изведен. Мисли да ваља програм јаче детаљисати.

Програм за рачун и алгебру усваја дотични наставник у свему, само жели да се напише боља књига од Марковићеве, пошто су у овој неке дефиниције тешке, неки докази особити, а и језик тежак.

Наставник за српску историју није могао да изврши потпуно програм. Он налази да је програм сувише велики и да се јако упушта у ситнице.

Наставник за земљопис држи да изучање балканског полуострва ваља пренети у старији разред и детаљније предавати.

IV Предмети су у јагодинској нижој гимназији подељени међу наставнике по сродности, али нису равномерно подељени. Кад се буду утврдили и завели нови наставни програми г. Дамњановићу неће бити могуће са успехом савладати: познавање човека, зоологију, ботанику, минералогiju, физику и хемију. То су све предмети који траже припреме за свако предавање и прелазе силе једног савесног наставника. С тога се дисциплине морају неизоставно поделити међу два наставника.

Садањи наставник за немачки језик примио се тога предмета силом околности. Он га, као што каже, нерадо предаје. По мом мњењу истом би се наставнику, према његовој техничкој спреми корисније могле поверити математичке дисциплине.

V О спреми наставничкој, и о наставниковом владању знањем, његовом удесном методу предавања и његовој вољи и преданости наставничком раду јасне доказе даје лепог успеха у наукама, који ученици показиваху на испитима и приликом пронитивања.

VI. Одговор на VI тачку упутства, садржи на овом месту у главноме све оно, што сам у горњим заводима казао о понашању ученика ван школе, у школи, према наставницима, о њиховом прилежању, чистоти, долажењу на часове и т. д. Има их и овде уредних и неуредних, пристојних и таквих који то нису. Општа је пак оцена ученичког владања, по казивању наставника добра. Томе неће противрећи чистота њихових задатака, сопствених и школских учила, кљупа и школских зидова. Казни је било 63 пута. И то већином због изостајања од школе и цркве; иначе због немира у школи.

VII. О збиркама и књижници јагодинске ниже гимназије вреди све оно што напред рекох о другим збиркама и књижницама, а то је да ваља као збирке тако и књижницу овог завода попуњити свим средствима за наставу. Попуну тражи како физички тако и хемијски кабинет. За географију нужни су планиглоби, глобуси, карте свију делова света, са означавањем политичких граница у појединих држава, за познавање човека цртежи и модели; за геометријско цртање модели геометријског тела од жица; већа и мања стереометријска тела за демонстрацију и пречртавање систематична школа за цртање слоб. руком, а да обухвата: орнаменте, пределе, цвеће и фигуре.

VIII. У онаком реду који одговара прописима за школску администрацију нашао сам све документе којима рукују наставници и директор.

Зграда за јагодинску нижу гимназију задата је за исту школу, но бројем простора не може више да даје оне удобности коју школа сад тражи. С тога је општина наумила дозидати уз садању зграду четири собе и салу за цртање и краснорис.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Данас нема потребна простора за физички и хемиски кабинет. Намештај школски у добром је стању, а уз намештај канцеларијски и кабинетски, који данас служи, ваља ће се направити још по који орман за смештај апарата и других учила.

ПАРАЋИНСКА НИЖА ГИМНАЗИЈА

У параћинској нижој гимназији чињена су, као и у пређе споменутим заводима, поред редовних испита, који су били за време мојег бављења у Параћину на реду, пропитивања из свију дисциплина, и то како из оних из којих је испит већ био, тако и из оних из којих ће тек доцније да буде.

15. Јуна држат је редован испит из геометр. цртања, у III разреду. Овај разред учио је ову дисциплину сад први пут. Иначе се она према наставном програму предаје још у I и II разреду. Разуме се да наставник у III разреду није могао да изврши наставни програм. Његов сопствени програм обухватио је дисциплину од првих елемената па до елипсе закључно. Начин предавања је добар, наставник се труди да предавање учини ученичком својином. Према томе бејашу и одговори задовољавајући. Разлика између предавања ове дисциплине у овој и јагодинској нижој гимназији састоји се у томе, што се параћински наставник ограничава просто на конструкцију, а јагодински узима уз то и математичко тумачење геометријских облика, што је за доцније разумевање геометрије од велике користи. Истога дана чињена су у III раз. пропитивања из науке хришћанске, земљописа, физике и српског језика. Из свију ових дисциплина показали су ученици у опште врло добар успех.

16. Јуна пре подне био је испит из рачуна у III раз. Ученички одговори бејашу у опште врло добри, на неким ученицима пак опажала се недовољна спрема из млађих разреда. Метод наставников и труд око саопштавања и објашњавања ученицима заслужује похвалу. Тога дана било је још пропитивања из науке хришћанске, српског језика, немачког језика, рачуна, земљописа и геометријског цртања. Ученички одговори из свију ових дисциплина бејашу у опште врло добри. Метод на-

ставника управљен је на јасно представљање ствари ученицима и на њихово разумевање. По подне чињена су пропитивања у II разреду из хришћанске науке, ботанике, српског језика, немачког језика, рачуна и геометр. цртања. И у овом разреду бејаше успех ученика у опште врло добар, а труд и тежња наставника она иста, која их је руководила и у осталим разредима овог завода.

Оцена ученичког успеха, речима „у опште“ врло добар, овде значи да су ученици у раду своје показали сав онај труд и прилежање, које су показали ученици и по другим заводима, но да је њихов успех из неких дисциплина стварно ипак слабији. А што је то тако поред свију способности наставника, поред свог њиховог доброг метода у предавању и пропитивању и поред све марљивости и вредноће ученика, то свога узрока има у онаковим околностима, које нису могли да отклоне ни наставници, ни ученици, и ако су први покушавали то да учине. Неки наставници не имађаху никаквих научних средстава за остварење и поткрепљење своје наставе речима, а неки ученици не имађаху потребне им школске књиге.

Појам о успеху ученика даће следећи подаци из књиге за ученичке белешке.

У I разред уписало се је 62 ученика, а довршило разред 50. Међу њима имало је:

Из Науке хришћанске слабих	4	а ваљаних	22
„ Српског језика	13	„	16
„ Немачког језика	18	„	15
„ Геометрије	26	„	8
„ Аритметике	16	„	10
„ Познавања човека	20	„	11
„ Краснописа	14	„	5
„ Слободор. цртања	3	„	4
„ Геометр. цртања	10	„	8
„ Гимнастике	2	„	2

У II разред уписало се је 37 ученика, а довршило разред 34.

Међу њима било је:

Из Науке хришћанске слабих	4	а ваљаних	22
„ Српског језика	8	„	8
„ Немачког језика	17	„	2
„ Ботанике	12	„	6
„ Геометрије	13	„	7

Из Аритметике . . .	слабих	10	а ваљаних	11
„ Краснописа	„	12	„	9
„ Геометр. цртања	„	11	„	11
„ Слободор. цртања	„	11	„	9
„ Гимнастике	„	5	„	4

У III разред уписало се 20, а свршило 19 ученика годину.

Међу њима било је :

Из Науке хришћанске	слабих	0	а ваљаних	17
„ Српског језика	„	3	„	12
„ Немачког језика	„	5	„	5
„ Географије	„	0	„	16
„ Аритметике	„	1	„	13
„ Зоологије	„	0	„	11
„ Физике	„	5	„	3
„ Историје Срба	„	0	„	17
„ Геометр. цртања	„	1	„	7
„ Цртања слоб. руком	„	1	„	6
„ Гимнастике	„	0	„	9

II У параћинској нижој гимназији предмети још нису подељени међу наставнике у заокругљеним групама. То ће тек бити могуће пошто се IV разред установи и постави још који наставник. Но ипак су се наставници трудили да поред свију тешкоћа, које им слабише наставу, испуне по школу корисна потраживања друге тачке унутрства.

III. И ако неки наставници нису у почетку школске године написали програме својих предавања, што нису знали колико ће се због оскудице у училима, при којој партији свога предмета задржавати, они су ипак прешли сву садржину својих предмета, придржавајући се у продужењу својих предавања, послатих им нарочитих наставних програма.

О овим програмима прибележио сам следеће примедбе од стране наставника.

Г. катихета је мњења да се Катихизис из школе са свим изостави због своје апстрактне садржине, и вели да за морал и друге хришћанске врлине има нужне поуке у причама старога и новога завета. Обредословље да се раздели на III и IV разред. — Уз приче старога и новога завета да иде и библијска географија.

За изучавање новозаветних прича препоручује књигу покојног епископа Гаврила, пошто у њој има и моралне поуке.

Примењивао је наставни програм и вели да се Катихизис за годину дана не може да проучи како треба.

Наставник за српски језик применио је потпуно наставни програм. Иначе држи да би научно градиво по разредима ваљало онако распоредити, као што је наведено код јагодинске ниже гимназије.

Наставник за српску историју мисли да је програм за ту дисциплину сувише простран. Осећао је потребу карата.

Наставник за географију применио је наставни програм у I разреду, но није прешао додатак, за који вели да је сувишан. У другом разреду такође је применио наставни програм коме би, по његовом ваљало још додати политички део Европе, а нарочито Србије. У III разреду предавао је по сопственом програму политичку географију свију делова. Служили се ученици књигом Карићевом у I и II разреду, а Драгашевићевом у III разреду.

Наставник за аритметику извршио је наставни програм у I разреду. Но усмено рачунање мало је се радило. Било је потребе радити писмено, пошто многи ученици не знадоше читати бројеве. Наставник је мњења да се рачунање о рентама и др. пренесе у IV разред. У I разреду имали су ученици рачунице Мијаиловићеву, у осталим Мочникову.

Наставник за познавање човека извршио је програм колико је могуће било. Највише је сметало што нема учила, и што ученици нису имали књига. Он им је с тога диктирао до 6 писаних табака, а Петровићева књига стигла је доцкан. Служио се њоме и својим диктатом по Панчићу, Црногорцу и другим.

IV. Горе је наведено да предмети нису у заокругљеним групама подељени међу наставнике, овде се додаје да садања подела не одговара ни стручној спреми наставника.

Г. Станишић је филолог, а предаје аритметику, географију и познавање човека.

Г. Радловић изучавао је физику и математичке науке, а поред физике предаје још зоологију, ботанику и немачки језик. А и у броју настави-

чких часова има велике разлике. Има их између 16 и 25. По заступника директора врло је теретно поред 16 школских часова, вршити још и административне послове.

V. Дисциплина и ред у овом заводу исти је као и по другим, и управљен је као и тамо на то да се ученици ослободе својих рђавих својстава, као упорности, непослушности, нереда — погрешака, које су плодови лошег реда и васпитања код куће. Тих немилих појава највише има у I разреду. У опште пак узевши, ученичко је понашање према наставницима добро. Казни је било 31, понајвише због немира. — Ученички задаци, цртежи књиге, чисте су и добро одржати; исто су тако добро и чисто одржате карте, цртежи и остало од школски учила на зиду. — Они ученици који имају лепога гласа поје у цркви.

VI. Овај завод врло је оскудан у наставним средствима. За наставу из физике нема ни једне справе. За објашњење предавања из познавања човека, исто тако нема потребних учила, а што од ге графских карата, зоолошких и ботаничких слика, прегледалица за цртање има, ваља допунити.

Књижница је исто тако оскудна. По свим гранама науке треба да се допуну делима, која ће послужити наставницима и ученицима. А за оно мало књига што има у овом заводу, опет нема довољног склоништа, доста великог ормана, но леже по асталима.

VII. Школски дневници, уписни протокол са ученичким белешкама, инвентари, у потпуном су реду, а и библиотека уређена је по пропису.

Школски намештај — клупе, табле катедре — у добром су стању. То се може казати и о намештају у соби директорској и професорској; само ваљало би га увећати којим орманом за оставу учила и протокола и других докумената.

Нове клупе грађене по опису у једној свесци Просветног Гласника ни из далека нису налик на модел који сам видео у министарству просвете и у пожаревачкој нижој гимназији, и ни у чему не испуњују оно, што се њима хтело да постигне. Део на коме ученик седи одвојен је са свим од дела на коме пише или чита, клупа дакле не утиче на право седење учениково. Без врло опширног цр-

тежа или модела, ретко ће који столар моћи са-ставити речену клупу просто по опису или датим мерама. Новац што је на грађење таквих клупа утрошен у Свилајинцу и овде просто је бачен.

Зграда у којој је параћинска нижа гимназија, по својој удобности за школу и за здравље ученика, много је испод смедеревске зграде за коју сам напред рекао да за школу није. У смедеревске зграде бар је горњи спрат сув. То се пак не може да каже за све просторе приземне параћинске зграде. Ти су простори тескобни и ниски, а нису сви ни довољно осветљени. Има их толико да се једва сместити могу три разреда, директорова и професорска канцеларија. Ни један простор својом величином не одговара намењеној цељи. Соба првог разреда никако не даје удобна простора за школски рад и кретање 50 ученика, којих је ове године било. Исто је тако просторно неудесан II разред за 34 овогод. ученика, а није удеснији ни трећи разред за 20 ученика. Соба III разреда која је некад била кујна, нема дашчаног патоса, рђаво је осветљена, па уз то по зидовима обојена угаситом бојом. Прозори су у ње тако рђаво размештени, да ученици у стражњим клупама, у нејасне дане, једва што виде. Рђави прозори и рђава врата само увећавају немилу утисак ове зграде, за коју се цуним правом казати може, да је легло за разне телесне болести, које ће пратити кроз цео живот поједине чланове млађаног нараштаја, који у њој траже умног здравља.

Никако није боља ни она грађевина који мисли општина параћинска да одреди за смештај IV разреда, идуће школске године.

Иста општина као да врло слабо цени здравље дечије. Она иначе не би женску школу основну сместила у грађевину која је својом тескобом много опаснија по здравље но гимназијска зграда.

Заслужно би и похвално дело учиниле, како општина параћинска тако и смедеревска, кад би садање школске зграде затвориле, а зидање нових, пространих и удобних одмах отпочеле. Обе општине имају довољно средстава на то.

Настави је у овом заводу много сметала неудобност параћинског књижара, јер се није био постарао да у своје време има довољан број школ-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ских књига. Многи ученици остадоше с тога без књига, морадеше се из неких дисциплина задовољити оним што могаху запамтити од предавања или морадеше се послужити узајмљеним књигама од својих другова.

Да би овој ученичкој невољи у неколико доскочио г. Станишић је о свом трошку, а у споразуму са општином, набавио 18 ком. Карићеве географије Општина му пак доцније тај издатак није хтела признати.

Општина је у опште слабе ревности показала у намирењу школских потреба, кад јој је такове достављао школски старешина.

АЛЕКСИНАЧКА НИЖА ГИМНАЗИЈА

17. Јуна по подне држат је испит из науке хришћанске у II раз. алексиначке ниже гимназије. Г. наставник за овај предмет просто је прочитавао питања из књиге, коју је у руци држао, а ученици су одговарали онако како су из књиге научили на памет. Метод је као што се види, са свим механичан. Наставник није опажао колико се његов начин наставе разликује од рационалног начина наставе осталих наставника истог завода.

18. Јуна био је пре подне испит из познавања човека у I раз. и из немачког језика у III разреду.

Г. наставнику за познавање човека морам да признам јасност и практичност у методу и тежњу да оно што преда, постане учениковом својином. У предавања своја узео је само тело и његове делове, а храну њене саставе и утицај на човека, изоставио је, пошто по спреми својој није природњак, а силом околности примио се предавања науке о познавању човека.

Толико се похвално не могу изразити о наставнику за немачки језик. Просто питање како се каже ова или она реч на српски или немачки, просто превођење са српског на немачки и обратно оних примера што их има у учебнику, без икаквог тумачења или анализења, чини ми се метод посве погрешан. Ученицима се на тај начин не даје потребна основа за даље учење и усавршавање. Г. наставник и сам није задовољан успехом ученика, кривицу тога баца на учебник, који, као што вели приморава на просто механичко учење језика.

Истога дана пре подне чињена су пропитивања у I разреду из науке хришћанске, рачуна, немачког језика, српског језика и географије. Ученички одговори из науке хришћанске (библијске приче) бејаху по све механички. Ученик, који је из књиге учио на памет, знао је одговорити, а који то није чинио, слабо је знао казати својим речима.

И из немачког језика не бејаху одговори који казују успешан метод наставе. Питања која даваше наставник ученицима тражаху само напрегнуто памћење.

Одговори пак из рачуна, геометријског цртања и српског језика засведочаваху вештину, вољу и преданост наставника. Поглавито се то опажало на начину којим је наставник за рачун и геометр. цртање пропитивао ученике.

Одговори из земљописа не могаху ме посве задовољити. Но кривица је лежала до питаних ученика. Г. наставник, који истина тек кратко време врши дужност наставничку, показао је у другим разредима из истог предмета, своју способност и умешност у предавању, која заслужује признања.

18. Јуна по подне био је испит из српске историје у III разреду; за тим пропитивање из српског језика, немачког језика, физике зоологије, земљописа, рачуна и геометријског цртања. Осим наставника за немачки језик, сви наставници осталих наведених дисциплина, радом и успехом својим заслужују оне похвале и признања које сам за исте заслуге изрекао о наставницима других завода.

19. Јуна био је пре подне испит из српског језика у IV разреду и из рачуна у II разреду. По подне чињена су у IV разреду пропитивања из науке хришћанске, српске историје, географије, хемије, минералогije, алгебре и немачког језика. Одговори из катихизиса казиваху опет механично учење на памет; из немачког језика бејаху истина бољи но у млађим разредима, но према начину одговарања из други дисциплина, бејаху сразмерно најлошији.

Са задовољством овде спомињем успех ученика из земљописа, алгебре и геометрије, хемије и минералогije.

Правом и потпуно успешном изучавању физике и хемије у овом заводу, удила је као и парафи-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIJR.BS

ској гимназији, немаће ни једне справе за физичке и хемијске опите. Само је цртежом на табли, наставник могао говор свој да објашњава.

Идући бројеви слабих и ваљаних ученика, из појединих дисциплина, базиваће у неколико успешних.

У I разред уписало се је 45 ученика, а довршили су га 42. Међу њима има :

Из Науке хришћанске слабих	9	а ваљаних	8
„ Српског језика	8	„	10
„ Немачког језика	12	„	13
„ Геометрије	10	„	9
„ Познавања човека	11	„	12
„ Рачуна	19	„	12
„ Геометр. цртања	25	„	6
„ Цртања слоб. руком	7	„	13

У II разред уписало се је 24 ученика, а свршило годину 22.

Међу њима има :

Из Науке хришћанске слабих	4	а ваљаних	9
„ Српског језика	5	„	6
„ Немачког језика	7	„	4
„ Земљониса	4	„	9
„ Ботанике	5	„	7
„ Рачуна	8	„	7
„ Цртања слоб. руком	1	„	12
„ Геометр. цртања	5	„	9

У III разред уписало се 12 ученика, и сви су довршили годину.

Међу њима има :

Из Науке хришћанске слабих	0	а ваљаних	5
„ Српског језика	0	„	7
„ Немачког језика	0	„	4
„ Географије	0	„	6
„ Историје Срба	0	„	7
„ Зоологије	0	„	8
„ Физике	0	„	4
„ Рачуна	4	„	5
„ Геометр. цртања	4	„	5
„ Слободоруч. цртања	0	„	9

У IV разред уписало се 10 ученика, а толико исто свршило разред.

Међу њима било је :

Из науке хришћанске слабих	0	а ваљаних	9
„ Српског језика	0	„	8
„ Немачког језика	0	„	9
„ Географије	0	„	8
„ Историје Срба	0	„	9
„ Минералогije	0	„	8
„ Хемије	0	„	8
„ Геометрије	1	„	8
„ Алгебре	0	„	7
„ Цртања слоб. руком	0	„	10

II Што би овде имао рећи, наведено је под истом номером у извештају о полугимназији у Пожаревцу; само још примећујем да овде ваља искључити наставнике, чији се методи не подударају са методом осталих у алексиначком заводу.

III. Неки од наставника задржали су кроз целу годину своје програме, пошто нарочите наставне програме или због оскудице у времену или због немања нужних наставних средстава не могаху извести. Други пак применише наставне програме или са свим или само од чести.

Примедбе које су наставници дали о наставним програмима, јесу у кратко ове :

Програм за аритметику извршен је по свим разредима. Наставник мисли да би програму за II разред могло се још додати: о процентним рачунима, размерама и сразмерама.

Наставни програм за алгебру и геометрију извршен је. Наставник се служио делима Ст. Марковића, и допуњавао је неке делове диктирањем.

За географију програм примењен је у старијим разредима. У I се није могао применити, што би захтевао велике измене у садашњем раду у школи. Ученици су се служили географијом од Драгашевића.

Наставник за космографију применио је програм, а предавао по делу од Мишковића.

Наставни програм из историје Срба примењен је у IV разреду. У III то није било могуће, јер би се сав садашњи рад реметио. Од програма за познавање човека извршен је само део о човеку у његовом склопу.

Наставни план за физику и хемију није се могао потпуно извршити, пошто школа нема ника-

квих апарата за опите. Физика се диктирала по Гано-у.

Програм из ботанике извршио се је, колико је било могуће. Ученици су правили хербарије.

Г. Елезовић, наставник за познавање човека, физике, хемије и природних наука не даје о програмима никаквих примедба, пошто није стручњак за исте предмете.

Наставни програм из српског језика није могао да се примени због краткоће времена; а онај из немачког језика с тога што ученици нису имали књига на време.

IV. У алексиначкој нижој гимназији наставни предмети нису по спреми подељени међу наставнике. Г. Елезовић, који је по својој спреми способан да предаје латински језик и класике, предаје поред природних наука, хемију, физику и познавање човека.

Г. Савић, који има предмете према својој спреми, оптерећен је часовима (има их 23), пошто предаје и гомоетријско цртање. Иначе се бројеви часова крећу између 16--18.

V. Колико спреме за своје предмете наставници овога завода имају, може се видети из горе наведених опазака на испитима и пропитивањима. Ученички успеси, осим из двеју наведених дисциплина, врло су задовољавајући; а то казује да су сви наставници, а и они који су предмете примили силом околности, вршили своју дужност човечно, да су појимали наставничку задаћу и трудили се одазвати јој се што потпуније. — Не може се ни наставницима, чији је наставни метод погрешан, порећи воља за рад и успех. Њихово изостајање иза осталих наставника лежи само у томе, што не могу да свате и приме данашњи правац и начин наставе. Читање страних стручних писаца; и примена њихових резултата при настави, деп су одговор на питање у V тачки, да ли наставници маре за увећање свога знања и за развитак науке.

VI. Дисциплина и ред потпуно доликују заводу, вештини управе и уредности наставника. Понашање је ученика према наставницима добро. Казне су понајвише изречене због немире и изостанака од школе. Но мало је било случаја за кажњење. Због неке погрешке два су ученика искључена. О овоме је г. министар у своје време извештен. Чи-

стоћа и тачност на ученичким задатцима и цртежима, добро стање школских учила по зидовима и школског намештаја, знак је ђачке уредности.

VII. И алексиначка нижа гимназија трпи велику оскудицу у наставним средствима. За наставу у природним наукама треба набавити слика; за географију и историју, глобусе и карте; за физику и хемију справе, за познавање човека атлаз и моделе; за цртање систематички ред прегледаница, тела и гипсаних прегледа за цртање с природе.

У библиотеци нема ни једне потпуне стручне групе, у којој нема дела математичких ни историјских; нема ни материјалних средстава за приправнике за професорски испит.

VIII. Потпуно пропису школске администрације одговарају дневници, уписна књига са белешкама и други документи које сам видео. Намештај школски — табле, астали и катедре у добром су стању. Нешто од клупа треба изменити или оправити.

Зграда у којој је алексиначка нижа гимназија, била је некад општински суд и није удесна за школу. Собе су већим делом мале. Много је простора изгубљено на ходнике и мале чекаонице, које сад ничему не могу да служе. Осим тога ограда још није повраћена у стање пре турског пустошења. Она доле нема улазне капије, те се угао не може да затвара; исто тако нема врата доле на улазу у ходник, те је овај вазда отворен. По собама још нису замењене плехане фуруне бољим. Нема ни једног удесног нужника. У истој грађевини находи се у доњем спрату мушка основна школа. Гимназија се служи горњим просторима, који неће бити у стању примити и кабинете, који се морају скорим установити. Само би измена у распореду могла нешто допринети већој употребљивости ове зграде за нижу гимназију.

КРУШЕВАЧКА НИЖА ГИМНАЗИЈА

С прегледом стања наставе у крушевачкој нижој гимназији, завршио сам свој надзорнички рад.

У крушевачкој нижој гимназији имао сам прилике бити на доле наведеним испитима и чинити пропитивања у II, III и IV разреду.

21. Јуна држат је у III разреду испит из аритметике, коју је у овом разреду предавао г.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Анђелковић. Аритметика је, да би наставници имали приближно раван број часова, подељена међу наставнике, г. Пауновића и г. Анђелковића. Г. Пауновић није могао узети на се предавање аритметике у III разреду с тога, што је се примио предавања хемије у IV разреду.

Ону систематичност у предавању математичких дисциплина и отличан ученички успех из њих, који сам опазио по другим заводима, нашао сам и у овој гимназији. Ученичко лако сватање датог задатка, самостално и поуздано распоређивање рачунских чињеница ради постигнућа правог резултата, казује о извршном методу наставничковом. Из целог се ученичког рада видело потпуно разумевање.

Истог дана држат је по подне, у IV разреду испит из минералогije. Начин наставничког пропитивања, начин ученичког одговора у схваћању минерала, у опису по физичким и хемијским својствима и из кристалографије, износе ваљаност наставе и успешну употребу учила.

По свршеном испиту чињена су у овом разреду пропитивања из обредословља, хемије, алгебре и геометрије. Из прве дисциплине давали су ученици одговоре јасне и већим делом својим речима, у којима се огледаше њихово слободно расположење оним што су научили, а и ваљаност начина наставе. Ваљаност истога изнашаху питања и одговори из хемије, а одговори и радови из алгебре и геометрије казиваху основност и поузданост наставничког метода поткрепљеног наставничким начелима извршних француских писаца на пољу математике.

22. Јуна био је у II разреду испит из ботанике, и пропитивање из геометријског цртања. Исти онај метод, који је примењен на минералогiju, наводио ученика на сопствено самостално посматрање предмета, а одвраћао од механичког учења, показао је и у ботаници врло повољног успеха. Да себи састави хербаријум, да уме самостално посматрати и описати биљку, да уме нацртати вене поједине делове, то је наставник тражио од сваког ученика.

Да потпуно влада својом дисциплином, да му је метод у правцу напредне наставе и да се наставник трудио успособити ученике да оно, што су научили, буду у стању приликом и применити, то све казују ученички одговори, њихови, нарочито чисти и при-

мерно уредни цртежи и геометријски облици резани од дебеле хартије. Поред конструкција наставник је своје ученике учио и израчуњавању предаваних геометријских тела.

Истог дана држао се у I разреду испит из аритметике. Због великог броја ученика, испита је било и пре и после подне. Дедуктиван метод, који је наставник по француским писцима, при својој настави у аритметици примењивао, показао је овде много лепог резултата. Њиме се одбија сваки рачунски механизам, како у прва четири вида, тако и у осталим деловима рачунице, а наводи се ученик на размишљање о рачунском задатку и на његово разчлањавање, те ученику рачунска операција постане природним радом разума, а никако неки страни неразумљиви поступак, који се у памети само помоћу неких спољних белега држи и лако заборавља.

На испиту из планиметрије у IV разреду, и из обредословља у III разреду, држаном 20 Јуна пре подне, уверио сам се по ново о врлинама данашње школске наставе које горе наведох. А за то имадох још прилике и на пропитивањима чињеним истога дана у III разреду из српског језика, немачког језика, зоологије, физике и геометријског цртања (стереометрије). Знање своје дисциплине, труд и марљивост око саопштавања ученицима, жива примена наставних средстава ради објашњења предавања, општи су карактерни знаци наставника у крушевачкој нижој гимназији.

Г. Г. наставнике из српског језика, географије, космографије и историје Срба, нисам имао прилике чути, пошто су по надзорничкој дужности били на путу.

Ученички успех из појединих дисциплина износи се у следећем прегледу слабих и ваљаних ученика у појединим разредима.

У I разред уписало се 60 ученика, а свршило њих 50. Међу њима је:

Из науке хришћанске слабих	10	а ваљаних	13
„ Српског језика	17	„	5
„ Немачког језика	14	„	12
„ Географије	15	„	16
„ Познавања човека	6	„	15
„ Рачуна	17	„	14

Из Геометриј. цртања слабих	21	„	„	4
„ Слободр. цртања	15	„	„	1
„ Краснописа	26	„	„	2

У II разред уписало се 39; свршило годину 37. Међу њима има:

Из Науке хришћанске слабих	7	а ваљаних	5
„ Српског језика	9	„	6
„ Немачког језика	12	„	11
„ Географије	4	„	10
„ Ботанике	3	„	17
„ Аритметике	5	„	16
„ Геометриј. цртања	6	„	6
„ Цртања слоб. руком	1	„	12
„ Краснописа	13	„	2

У III разред уписало се 16 ученика, на крају године било је 15. Међу њима:

Из Науке хришћанске слабих	0	а ваљаних	9
„ Српског језика	0	„	6
„ Немачког језика	5	„	4
„ Географије	0	„	10
„ Историје Срба	0	„	8
„ Зоологије	0	„	9
„ Физике	0	„	4
„ Аритметике	1	„	4
„ Геометр. цртања	3	„	3
„ Цртања са руком	3	„	5

У IV разред уписало се 8; на крају године било их 7. Међу њима има:

Из Науке хришћанске слабих	1	а ваљаних	4
„ Српског језика	1	„	3
„ Немачког језика	1	„	1
„ Географије	1	„	4
„ Историје Срба	0	„	4
„ Минералогije	0	„	5
„ Хемије	0	„	5
„ Алгебре	1	„	4
„ Планиметрије	2	„	4
„ Цртање са руком	0	„	4

II. Све су дисциплине у крушевачкој гимназији у рукама стручно спремих наставника. Оданост своме позиву, једна иста тежња, речју и помоћу учила, ученика потпуно упознати са дисциплином, води на сагласност у методу предавања, одржату

узајамним саопштењем мисли о дисциплинама и слошким вршењем онога, што је у цели потпуног обрађивања науке у школи прописано.

III. До пријема нарочитих наставничких програма, наставници су радили по својим програмима које су у почетку школске године поднели г министру. Нове наставне програме примењивали су које са свим а које од части.

Идући редови садрже примедбе крушевачких наставника о неким наставним програмима.

Г. Катихета извршио је потпуно наставни програм у I и II разреду; у III и IV разреду предавао је обредословље, али део о празницима није доспео да доврши. — Мњења је да се Катихизис преради; да се у њему као главно изнесе љубав према Богу и ближњему. Катихизис да се учи у III а обредословље у IV разреду.

Наставни програм из аритметике исцрпљен је потпуно. Наставник је школску књигу од Мочника допуњавао градивом из француских писаца. Мњења је да ваља десетне разломке пренети у II разред; пошто се теорија десетних разломака не може да исцрпи код деце која још не знају просте разломке. Исто је тако потпуно применио програм из алгебре и планиметрије.

Наставни програм из физике могао се је применити у толико, у колико је било у кабинету нужних апарата за осветљење предавања. Наставник је неке справе за опите из акустике и падања тела склопио сам. При предавању служио се је почетницом природних наука од Ст. Поповића и физиком од Гано-а.

VI. У крушевачкој нижој гимназији подељени су предмети, као што је већ наведено по стручној спреми наставника, поједини од њих примили су на се и који предмет силом околности. Тако је г. Јанићије Поповић, поред свог предмета — српски језик — примио и предавање немачког језика у I разреду (4 часа недељно) те му број недељних часова износи 21.

Г. Пауновић, који предаје математичке науке, предаје и хемију, а уступио предавање аритметике у III разреду г. Анђелковићу.

Г. Анђелковић оптерећен је физиком, природним наукама, познавањем човека и рачуном. Ово је

много предмета за једног наставника. С тога је за крушевачку гимназију потребан наставник који би био у стању примити веке од ових дисциплина.

V. Одговара на нека питања у 5. тачци упутства, има по већој чести већ у горњем делу извештаја о крушевачкој гимназији.

VI. По казивању г. директора, понашање ученика у школи, међу собом и према наставницима било је пристојно; није имало ни једне веће погрешке, која би произвела сумњу о дисциплини и реду, и бацила хрђаву светлост на завод. То потврђују и нека г.г. наставници односно понашања ученика у школи. За понашање неких ученика ван школе желели би строжијег надзора. Ученичке учебнике, задатке, хербарије, радове и цртеже, нашао сам у повољном реду и чистоћи. Похвалу заслужује уредност у изради и једнообразност у формату геометријских цртања. Изузев неколико немарних, ученици овог завода тачно долазе на часове и вољно врше своје ученичке дужности.

VII. Збирка физичких и хемијских апарата у крушевачкој нижој гимназији прилична је. Према збиркама неких других завода, може се назвати богатом. Но ипак је треба у многоме попуњити ради успешног извршења наставног програма. Физичке справе добро су очуване само електрична машина тражи оправке у јастуцићима што тару стаблену плочу. По физичке справе биће корисно ако се не оставе у соби поред хемијског кабинета. За сада су физички и хемијски кабинет један до другог; врата их снајају.

Хемијска збирка потребује набавку нових препарата и реагенса, према наставном програму и обновку у ретортама, пехарима, епруветама, цевима и другим судовима. До сад је служила прва набавка.

Попуну потребује и збирка карата за географију. Исто тако ваља за овај завод набавити атласе и цртеже за разне дисциплине; систематичке прегледалице за разне слободноручно цртање; планиметријске и стереометријске моделе за геометријско и слободно цртање са природе. Што од ових учила у овом заводу већ има, није целина какву тражи успешна настава.

Књижница својом садржином овде као и по другим заводима, не одговара потребама ученика и

наставника. И у њој има оних споредних књига, које нижу број у инвентару, а слабо дају користи настави. За књижницу ваља набавити дела о физици, хемији, природној историји, географији и математици. Од ових струка ни једна није заступљена каквим новим употребљивим писцем. Списак апарата, других учила и књига начињен према наставним програмима показује колико још овом заводу треба, па да наставник може са задовољством приступити раду, а ученик нестрпљивом слушању и учењу.

VIII. Сви документи, који су ми при вршењу надзорника дужности били приступни, налазе се у прописаном реду. Школски намештај, како по разредима, тако и по собама наставника, у добром је стању. Клупа има старијих и новијих, не давно грађених. На њима се врло мало виде трагови ученичких перореза. Учила по зидовима, карте и зоологијске и ботаничке слике, добро су очуване и чисте.

Школско здање нарочито је грађено за школу. Оно је пространо; собе су у њему велике и видне но нису све од удесних пропорција. За полугимназију има у овом здању довољно простора, али и прилично досаде што је на доњем спрату мушка основна школа.

Ово је што сам по средњим школама, које сам као надзорник походио, нашао ваљаности и лошега. Оно што је ваљано, уватило је јаког корена и развиће се и даље; оно што је лоше ваља што пре уклонити. Под лошим не разумем само лица, која у раду своје не корачају напред, но поглавито штету, коју науци и њеном развоју у средњим школама чини оскудица у удобном школском стану и нужним наставним средствима. Овакове оскудице нарочито у научним средствима, врло често најживљу вољу за рад у младог наставника пресеку и изазивљу по науку штетну устајалост и шаблонизам.

У целој настави у средњим школама види се живо стремљење у напред које треба свим средствима одржавати и поткрепљавати. Оно се нарочито опажа по оним дисциплинама, које су у нас јаче обрађиване, које у нас имају своје признате представнике, научаре и за које има ваљаних школских учебника. Но живот и правац тих дисциплина повлаче за собом у живом кораку и оне

друге, те све скупа, од стања наставе у средњим школама, дају слику, пуну сагласности у тежњи и пуну духовне моћи. У прво коло дисциплина иду науке о језику, природне и математичке науке; у друго: географија и историја. Метод за српски језик у свим је заводима један и исти, изврсан и утврђен. Он се готово у свима заводима примењује и на немачки језик. Најуспешнију примену видео сам у раду г. Алексе Адамовића, професора у смерејској нижој гимназији.

Метод за природне и математичке науке, такође је у главноме један и исти и изврсан. Чиста стручна спрема наставника, његове личне наставничке особине, чине неке разлике, којом се постиже резултат у школи.

За историју и географију усваја се у свим заводима метод горњих дисциплина. Но природа ових двеју дисциплина, која у средњим школама више у рад увлачи ученичко памћење, но чисто размишљање; даље, немање удесних школских учебника чини те успеси из њих, по заводима, нису једнолики и нису као у дисциплина првог кола, и ако на пр. историја обично показује највећи број ученика са врло добром и одличном оценом.

Много више ваљало би да се у средњим заводима негују вештине: цртање и певање.

За ову другу вештину нигде нисам нашао нарочитог наставника. У пожаревачкој нижој гимназији поучава г. катихета ученике у црквеном певању. У Параћину такође ученици поје у цркви. И ако је ово похвално, ја држим да је једнострано и да се не врши по методу. Само у Алексинцу негује се та вештина онако, како ће моћи дати ученику нека основа за даље настављање и усавршење, како ће отворити вољу у деци за певањем и научити их да у њему виде средство за дружење и племенито провођење слободног времена. Нисам у стању оценити г. наставника по његовој теоријској спреми, но његов практички успех заслужује похвале, јер песме — како црквене тако и световне, — које је отпевало ђачко друштво, сложено од ученика разног узраста и ученица, отпеване су по гласовима чисто и правилно. Г. наставнику даје алексиначка црквена власт неку награду за труд, а ја бих био мњења, да би то ваљало да чини и

школа у интересу те лепе вештине, која је до сада споро ватала корена у нашој младежи. Алексиначке гимназијске ученике учи певању г. Љубомир Недуљковић, телеграфиста.

За вештину цртања нема по свим заводима нарочита наставника. Та дисциплина не носи са собом она наставничка права и користи, које носе остале дисциплине; с тога је тешко наћи наставнике за њу. У нашим средњим школама предаје се геометријско и слободоручно цртање. Само онај који је свршио школу техничке врсте, биће у стању да одговара једној и другој врсти цртања. Њему је потребно да поред осталих наука које се траже од образована наставника, знаде од ниже математике бар алгебру, планиметрију и стереометрију. Од математичко-конструктивних дисциплина ваља да зна науку о пројекцијама и перспективу, па да буде у стању основно поучити ученике у слободоручном цртању по прегледалицама и са природе.

Овакој озбиљној спреми никако не одговара положај учитеља цртања у нашим средњим школама. Награда која му се даје, незнатна је према раду који се од њега тражи. Изгледи за његову будућност не дижу га и гоне напред у раду и вољи, но га притискују и гоне да тражи најзад леба ван наставничког круга. На тај начин цртање се у нашим средњим школама никад неће одомаћити и неће доћи до оне улоге, која му се у животу свију сталеза признаје у другим државама.

Ваљало би што учинити за обезбеђење положаја учитеља цртања, како би се способни наставници у тој вештини одржали. Ја не знам казати начина за то, али могу уверити г. министра просвете и црквених послова, да има наставника у цртању, који заслужују бити увршћени у редовне наставника наших школа.

У манастиру Жичи
16. Јула 1882 године.

М. Валтровић,
професор.

ИЗВЕШТАЈ

о испитима у београдским средњим школама

Господину Министру просвете.

По наређењу г. министра походно сам испите из хемије у београдским средњим школама, који су др-

жати на крају прошле школске године. Према ономе што сам чуо на тим испитима могу рећи да хемијска настава стоји још непрестано врло ниско у тим школама. Ни сада још не добијају ђаци правог хемијског знања, па ма то било и у најужем оквиру. Једина је велика гимназија у којој је предавања хемија као права наука и где је већина ђака проучила тај предмет са правим разумевањем; и из неорганске и органске хемије положен је испит у тој школи веома добро. Ова је година прва, у којој је покушано, да се и органска хемија предаје у средњим школама (V разред) и ја могу са задовољством потврдити, да је овогодишњи успех из тог дела хемије у вел. гимназији био веома повољан. Органска хемија предавана је и до сада у реалци и учитељској школи, али то, што је предавано у тим школама под именом органске хемије, не заслужује тај назив, што сам и пређе у једном ранијем извешћу казао. Што је у вел. гимназији успех из хемије овако повољан, долази једино од тога, што је г. наставник те школе стручан у том предмету. — И овогодишње искуство уверава ме, да се хемијска настава у средњим школама може усавршити само на тај начин, ако се учини оно, што сам навео у мом извешћу од прошле године.

16. Августа 1882

Београд.

професор вел. школе,
С. М. Дозанић.

ИЗВЕШТАЈ

О НИЖИМ ГИМНАЗИЈАМА: НЕГОТИНСКОЈ, ВЕЛИКО-ГРАДИШТАНСКОЈ, ЗАЈЕЧАРСКОЈ, ПИРОТСКОЈ И ГИМНАЗИЈСКОЈ РЕАЛЦИ КЊАЖЕВАЧКОЈ.

Господине министре,

Одређен да ове године прегледам средње школе у В. Градишту, Неготину, Зајичару, Књажевцу и Пироту, част ми је поднети вам овај извештај о резултатима тога прегледа.

I. Као одговор на тачке, 1 3 и другу половину тачке 5 од издатог ми упутства, саопштавам вам са задовољством, да је стање наставе у велико-градишкој нижој гимназији у опште врло добро. Нарочито сам се могао уверити о добром успеху ученика и ученица ове школе у природним наукама. — Наука о познавању и нези човечијег тела предавана је као што ваља и усвојена је лепо од ђака. Наставу из тог предмета олакшали су много модели појединих органа, које је ова још млада школа већ себи набавила. Наставник је исти предмет предавао и у III разреду заједно са зоологијом, јер га деца из тог разреда нису

раније учили. Ово корисно прелазно наређење није извршено ни у једној другој школи, коју сам прегледао. Ботанику је, као и остале предмете, наставник предавао по програму, што га је одређена комисија при крају прошле године израдила. Деца познају лепо биљке што расту у околини њихове варошице и умеју да их описују. — Најбољи је успех из зоологије, јер су ђаци научили све, што се по програму од њих тражити може. Похвална је и ревност наставникова, са којом је предузео да икупља зоолошки материјал из околне му фауне. — Успех из физике не може се изједначити са успехом ђачким из осталих природних наука. Томе ће можда бити поглавити узрок што у овој школи нема ни термометра ни барометра, тих физичких инструмената који су и ван школе тако распрострањени, а камо ли других опарата за огледе, који су прописани у наставном програму за физику. Наставник се трудио да цртежима надокнади овај недостатак, а то се познаје по томе, што су деца умела да цртају кредом на табли обичније ствари из физике.

Из целога испитивања у школи в. градишкој уверио сам се да тамошњи наставник природних наука влада потпуно научним материјалом својих предмета, да разбира за њихов развитак и да своју дужност врши с вољом и преданошћу.

II У неготиној нижој гимназији наставник природних наука држао се прописаних програма само у неколико, једно што су доцкан издати, а друго што су му се извесна одступања чинила корисним. Врло добар успех показали су ђаци из ботанике, хемије, минералогije и физике, а слаб из познавања човечијег тела и зоологије. Ботаничко знање дечије показало ми се као врло језгровито; наставник их је много упућивао на самостално проматрање и описивање особина појединих биљака из локалне фауне и у томе је постигао врло добар резултат. — У исто тако добром стању наоди се и настава хемије. Малени број ђака и задовољавајућа хемијска лабораторија допустили су да се ђаци могу вежбати у хемијским реакцијама једињења и елемената. Настави из минералогije једина је замедка што ђаци нису готово ништа научили о природи минералних агрегата или стена. Мислим да се више не може допустити, да се деца упознају са особинама драгога камења и других ретких минерала, а да немају никаквог појма о камењу од којег се гради калдрма, куће и мостови у њиховој околини и о геолошком саставу бар те саме околине. Код физике, чију је наставу олакшавала једна доста добра збирка физичких апарата, примећувам само, да је излишно било говорити о неким стварима мимо програма, као н. пр. о електричком трамвају, на коме су се само посетиоци прошлогодишње париске изложбе мо-

гли возити, нарочито кад су деца морала то научити на штету њиховог познавања других обичнијих ствари, као што је н. пр. склоп телеграфског апарата, који се код нас већ по свима паланчицама налази. — Познавање и нега човечијег тела и зоологија предавати су ђацима по књизи г. К. Црногорца са slabим успехом; један од узрока овоме неуспеху биће недостатак потребних учила.

Наставник природних наука у неготинској нижој гимназији има врло добру оцену из већине предмета и предаје их са вољом.

III. Стање наставе у зајечарској нижој гимназији јесте у опште врло добро. Наставници су и спремни за посао који им је поверен и раде га са великом вољом и заузеташћу; на ученицима се познаје да је рад њихових наставника успешан и напредан. Само се за наставу природних наука мора на жалост рећи, да се налази у врло рђавом стању. Све се оне подједнако неуспешно обрађују и најбољи ђаци зајечарске гимназије нису могли ни из једне природне науке ништа добро научити. Болест наставника оправдава што ђаци нису упознати ни са половином материјала са којим су се по програмима морали упознати, али се том околношћу не може никако оправдати, што су они неуређени одломци, који су се под именима разних природних наука предавали, испуњени научним погрешкама и што су ђаци издиктиране им реченице знали сасвим механички. Давно осуђена механичка метода наставе, која је у зајечарској гимназији прогната већ и из науке хришћанске — што ми је пријатно било конставовати — царује још неограничено у тој истој школи у настави природних наука.

IV. У књажевачкој гимназијској реалци природне су науке предаване по програмима, које је сам наставник израдио и по његовим сопственим списима. Успех је ђака слаб, јер се учило више механички но разложно. Најповољније се може оценити дечије знање о нези човечијег тела. Наставник у Књажевцу више је него и један други обратио пажњу на ову страну предмета о познавању човека.

У овој школи влада нека чамотиња, која се и у свакојаким успеху ђачком огледа. Два у једноме забаченоме крају усамљена наставника, без књига и наставних средстава, а са неспремном децом нису у стању да разагнају ову чамотињу и морају готово неизбежно и сами да јој подлегну. Колико је мени познато у овакоме се стању налазе и други слични заводи код нас, то ми се чини, да би било сасвим корисно и умесно кад би се ове анемичне школе позатварале: умесно — за то што од њих готово никакве вајде нема, корисно — с тога што би се новац око њиховог издржавања употребио на јачање других завода — школа и што би се њихови наставници упо-

требили на попуњење празних места по другим гимназијама.

V. Пиротска нижа гимназија налази се, што се саме наставе тиче у доброме стању. Цело наставничко особље са великом вољом врши поверени му посао. Успех је ђака у опште добар, а нарочито у старијим разредима. Наставник природних наука постигао је са ђацима у главном врло повољне резултате. Најбољи су успех показали ученици из Ботанике и Хемије, а најслабији из зоологије. Минералологија није предавана, јер су садањи ђаци IV раз. учили ову науку били у I разреду. Сви су предмети предавати по прописаним програмима. Програми сви сем физичког могли су бити исцрпљени. Са хемијом је наставник претерао у ревности тиме, што је натерао ђаке да упамте сва једињења елемената, а така одступања од програма штетна су, јер прекомерним напрезањем памћења не може се ни једна наука језгровито научити. Исто тако погрешно је што је наставник излагао пред гимназистима општи део хемије онако опширно, као што је то у књизи г. Лозанића. Као један врло добар резултат наставе из Хемије бележим што ђаци умеју сами да пробају неке важније хемијске реакције, а из ботанике: што умеју да одређују биљне феле помоћу флоре г. Панчића.

VI. У одговор на тачку 2 и 4 нашега упутства, част ми је саопштити вам, да су у свима школама које сам обишао сви наставници добили да предају оне предмете за које су они били најспособнији и да су бројем часова готово сви подједнако оптерећени.

Једнообразност у настави средњих предмета, постигнута је већ и тиме што их обично предаје један исти наставник. Тако све природне науке предаје свуда један наставник. Али при свем том дешава се често да се оне неједнако обрађују. Бива да за извесне предмете има наставник веће спреме и вољу но за друге, па се о њима више и забавља, те су му из њих и успеси бољи, а на оне друге мању пажњу обраћа.

Школска зграда добра је само у Неготини, гди је и примерна чистоћа. У свима другим местима ваља се старати за подизање нових зграда.

Школски је намештај свуда приличан.

VII. Бројно стање ученика у опште је доста добро, према нашим приликама. — Посећивање иначе такође је добро. Највећи број неоправданих изостанака чине ученици из првог разреда. Ти су исти и најнедисциплинованији. Основна школа не шаље гимназији децу навикнуту на добар школски ред, већ се иста морају тек у гимназији у том правцу да дотерају. Тако се барем, изражава већина наставника средњих школа. — озбиљних ђачких иступа није било.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Што се тиче уредности и чистоће ђачких школских ствари то се мора приметити да на исте нису наставници нигде обрађали довољну пажњу.

X. Крајеви у којима сам прегледао средње школе разликују се од осталих крајева наше отаџбине поквареним говором својих становника; за то сам свуда обраћао пажњу на наставу из српског језика, као и на то колико је она допринела за поправку говора код ученика. У том смислу приметио сам да се настава тога предмета наоди данас на врло високом ступњу. Творци српске филологије задобили су у мањем колу гимназијских наставника једну групу ревносих и интелигентних приврженика, који са великом вољом и врло научно обучавају децу законима српског језика, тако да се данас мал не свуда, са задовољством може присуствовати испитима из тог предмета. Али мени, као нестручњаку, пала је у очи ова околност: ђаци су се упознали са законима језика, знају да аналишу речи, да показују њихов постанак и промене, но при свем том свој рђави месни говор нису ни у колико изменили. Ја се не смем упуштати да тражим икакве недостатке у начину који је усвојен за обрађивање српског језика у њижим школама, али ми се чини, да би стварни успеси били много бољи, кад би се већа пажња обрађала на практику језика, на читање, декламовање и компилирање и кад би сви наставници а не само наставници српског језика, ревносно исправљали погрешке ђака у говору и учили их да лепо исказују своје мисли. У једној гимназији мене је поразио факт да сва деца боље читају немачки по српски; а ти исти ђаци који не умеју добро ни да читају — знају врло добро науку о гласовима и друге делове српске граматике које су учили. Саопштавајући вам овај факт слободан сам изјавити моје мишљење: да би се стручњаци имали побринути око проналаска начина како ће настава из српског језика бити исто тако интезивна по практичким резултатима као што је по учињеноме напрезању.

XI. За наставу других наука примећујем ово:

1) Географија се предаје доста разнообразно. Једни се наставници понајвише занимају етнографијом, други картографијом, а трећи чисто политичким земљописом. При прављењу сталног програма ваљало би детаљно означити колико се од кога материјала има унети у наставу географије, да би се у њој једнообразност постићи могла.

2) По неки наставници јестаственице смећу с ума, да се природа најбоље изучава у њој самој, те не излазе са ђацима да проматрају природу у својој околини. Свима би наставницима ваљало препоручити, да са ђацима што чешће у поље излазе, да их навикавају на проматрање природних тела и да скупљају

зоолошки, ботанички и минералoшки материјал из околине, који треба одређивати и уређивати.

3) Настава из Хемије треба да предходи минералогии да би се ова успешније могла обрађивати, а по наставном плану обе се ове науке уче упоредо. Добро би било кад би се наредило, да се минералогии не почиње предавати пре него што се сврши са Хемијом. Како обе науке предаје обично један исти наставник, то би се часови обеју могли употребити прво за хемију а после за минералогиију.

4) Са наставом у цртању стоје наше гимназије доста неударно. Неударни локали, мали број часова, недостатак прегледа и модела и скупоћа цртаћег материјала по унутрашњости, отежавају напредак ученика у цртању.

XII. На више места приметио сам, да су ђаци служећи се неким наштампаним књигама, усвојили многе неистине и погрешна тумачења што се у њима наоде, а наставници им нису никако исправке чинили. Исто тако бива да и сам наставник у својим предавањима улива деци погрешне појмове. У оним ненаштампаним и неконтролисаним компилацијама што их неки наставници ђацима диктирају налазио сам по негде зачуђујуће погрешке и заблуде. Ове незгоде што произлазе из недовољне спреме наставника избећиће се када се стални програми пропишу и школске књиге по њима напишу.

XIII. Како је у нижој гимназији питање о методи у настави појединих предмета од велике важности, то сам обраћао пажњу и на спрему наставника са те стране, па сам приметио да већина у том погледу рђаво стоји. То су обично ученици Велике школе у којој су се познавали само са предметима своје струке, а млади су и почетници те немају још довољно искуства. Они са тешком муком постижу резултате које би други, обучавању деце вичнији, олако постигли. Усамњени на својим предавањима и немајући на кога да се угледају они и не могу ласно да се усавршавају у предавачким способностима. Као једно средство за њихово унапређење могло би им се препоручити да један другоме присуствују по некад на предавањима па да се колегијално исправљају. Можда би добро било кад би и ваљане учитеље основних школа чешће на раду проматрали, јер се деца са којом они посла имају не разликују много по природи и развићу од деце из основних школа.

XIV. На послетку за спрему и усавршавање наставника част ми је поднети вам на оцену ово неколико мисли предлога:

1. Слушаоци философског факултета наше Велике школе, који се поглавито за професоре средњих школа спремају, могли би се, још док су ђаци, већати пре-

www.давалу замењујући по каткад наставнике београдских гимназија.

2. Закон о професорским приправницима да се измени у смислу олакшице услова, који се траже од кандидата за приправнике. Ти приправници да су дужни посећивати и предавања наставника средњих школа и заменјивати их.

3. За време летњег одмора врло многи наставници бораве у Београду; за то би добро било кад би им сви кабинети Велике школе и народна библиотека били за то време отворени.

4. За лично усавршавање наставника природних наука и за образовање њихове проматрачке способности било би врло корисно, кад би они пратили професоре јестаственице из Велике школе у њиховим

екскурзијама по Србији. Од таквих професорских екскурзија било би много веће асне него ли од ђачких које су до сад уобичајене биле. У њима би се наставници могли припремити за самостална проматрања у својим околинама, што би им требало олакшати ставив у буџет једну извесну суму и за њихове екскурзије.

Захваљујући се Вами и Главном Просветном Савету на указаној ми почести и поверењу остајем.

14. Јула 1882
у Београду

Ваш понизни
ЈОВАН ЖУЈОВИЋ
СУПЛЕНТ ВЕЛИКЕ ШКОЛЕ

ИЗВЕШТАЈИ ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА

О ИСПИТИМА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА
ЗА 1881—82. ШКОЛСКУ ГОДИНУ.

ИЗВЕШТАЈ

Г. Михаила М. Ванића, професора, о стању основних школа у срезовима: хомољском, звишком, голубачком и рамском у округу пожаревачком.

Господину Министру просвете и црквених послова

По наредби вашој од 8. Маја тек. г. ПБр. 2729 прегледао сам у времену од 30. Маја па до 25. Јуна о. г. 35 мушких и 5 женских основних школа у срезовима: хомољском, звишком, голубачком и рамском окр. пожаревачког.

Нисам прегледао изваричку, јошаничку и јасиковачку у срезу хомољском и нересничку школу у срезу звишком. Изваричку школу зато нисам прегледао што су деца те школе, по Вашој наредби од 15 априла о. г. ПБр. 2278, а услед болести наставника, распуштена; јошаничку, што је опет по наредби Вашој од 3. Маја ове год. ПБр. 2743 и због слабости наставнице држан испит пре мога доласка у овај крај; последње пак две школе не прегледах, што не имађаху наставнике.

При прегледу свију школа држао сам се упутства Вашег од 10 Маја о. г. ПБр. 2757 и по свему свршеном послу част ми је поднети вам свој извештај.

1. Што се тиче појединих наставних предмета, приметно сам да:

1. Сраски језик због велике разлике локалног од књижевног народног говора врло лоше напредује. —

Читање је у многим школама испод критике, а где је мало боље, ту је сасвим механично, пошто наставници већином траже тачно и брзо читање, а не и разумевање онога што се чита. — Из граматике предаје се у неким разредима више него што је распоредом прописано. Разуме се по себи да деца тиме не науче ништа више, већ се без нужде муче са свим за њих нејасним појмовима. Врсте речи врло се тешко распознају. Најтеже се разликују придеви од прилога — Читанке треба штампати *крупнијим словима* и *без погрешака*.

2. Рачун је много сретнији од језика; јер могу рећи да сам са одговорима дечијим из овог предмета у скоро свакој школи најзадовољнији био. Изненађивала су ме дивна рачунања усмена и писмена. у III разреду мушке школе у В. Градишту и у мушким школама, рабровачкој, милатовачкој и голубачкој (II, III и IV разред). Била је милина слушати децу из тих школа, како врло комбиноване задатке у часу на памет разрешавају.

Приметио сам да наставници врло радо обилазе распоред и у настави овога предмета, радећи са I разредом и до 100, са другим до 1000, а са III од 1000 на даље без икаквих граница. И гдегод се овако рачунање беше куд и камо назадније, но у школама, које се држаху прописаног распореда.

3. Наука Хришћанска се је у врло мало школа предавала као што треба. Већина је наставника предавала овај предмет механички и деца се упознавала

само са чудесима, а не обрађаше се никаква пажња на морални садржај и вредност ове науке.

4. *Познавање домовине и света* такође је лоше предавано. Неки су наставници показивали деци само школу, а неки су се и мало даље пружали.

Да би се бољи успех у овом предмету постигао, треба упутством много тачније обележити грађу, која треба да се обради и израдити подесну ручну књигу за домовину.

5. *Црквено-словенски језик* најслабије задољава у II разреду.

На сваки начин ваља овај језик из овог разреда избацити, па га оставити само у III и IV разреду. Ручна књига има врло много погрешака, које ни многи наставници не умеју да исправе, с тога је ваља прештампати и то сву са крупнијим словима.

6. *Наука о природи* предавана је опет сасвим разнолико. Врло мало наставника нађох, који овај предмет предаваше као што треба. А већина од њих просто и сама не знађаше како да наставни материјал овога предмета обради.

Да се постигне повољнији успех из природе, нужно ће бити да се неке партије пренесу у IV разр. пошто је у њему мање наставних вредмета, но у III.

7. *Поука о чувању здравља* ваља, као засебан предмет, да има подесну ручну књигу. Овако пак сваки наставник предаје о чувању здравља по своје нахођењу.

8. *Српска историја* предавана је већином по књизи и механички. Приметио сам да се већина наставника бави радије и више са старијом српском историјом а мање са оном из новијега доба. И овај предмет треба да има бољу ручну књигу и наредити ваља да се предаје у свези са земљописом.

9. *Историја света* предаје се, с малом разликом, као и српска.

10. *Земљопис* се предаје већином без мапе. Ово не баш с тога, што не беше мапа, но што неким наставницима беше сигурно zgodније да и овде увуку механизам.

11. *Телесно вежбање* предаје се како где, а на неким местима и никако.

12. *Црквено цевање* у оним школама, у којима су већином наставнице, не може ни да напредује јер га и саме не знају, а *народно цевање* због рђавог говора.

13. *Женски радови* предају се по пропису. Највише ми се допадоше женски радови, и по изради и по чистоћи, у III и IV разреду женске школе великоградштанске.

Да настава у основним школама стално напредује налазим, судећи по свему ономе што сам, прегледајући школе, приметио да треба треба распоред од 1871 год. предругојачити, пошто у њему нема по-

ступности, а III је разред тако оптерећен, да нам никако, док је тај распоред у снази, не треба да је криво, што је успех у том разреду најнеповољнији био и што ће то све и даље тако бивати.

II. *С наставним средствима* много се пати. Јер има школа, које нешто од тих средстава имају, док има и таквих, за које се може рећи да немају ништа; а врло је мали број оних школа, које имају баш све што им треба. Но кад се погледа на места и околину, у којима су ове школе, онда се може рећи, да оне имају још и много.

III. Прегледајући одређене ми школе уверио сам се, да закон о платама учитеља и онај о надзиравању школа учинише по наставу много. О овоме ме убеђује то, што наилажах и на такве наставнике, који при пређашњим приликама не би можда ништа урадили, а који се сада с највећом заузимљивошћу уче и труде, тражећи при овоме помоћи од оближњих бољих наставника. И кад би надзор био сталан и распоред кад би се, као што горе споменух, преиначио онда, нема сумње, да би и настава у основним школама коракнула још бржим и сигурнијим кораком напред.

V. *Дневник рада* нису сви наставници водили. Водило га је само неколико, и то махом, слабијих наставника. Место дневника рада нађох код одличних и врло добрих учитеља *програме*.

И заиста, кад се узме, да већи број наставника спрема дневник рада пред долазак надзорника; кад се узме у обзир велика разноликост и опширност с једне и непотпуност с друге стране, што се све онажа при вођењу дневника, а кад стоји да већина одличних наставника не имађаше дневника, већ програме, онда право да кажем, да су ти програми куд и камо бољи но дневници.

И заиста што ови дневници не одговарају намењеној цели, и што их је, тако разнолике и опширне, врло тешко за време, с којим надзорник располаже, добро прегледати, моје би скромно мњење било, да се на место дневника израђују програми предмета, па ове надзорник при испитивању при руци да има, њих да прегледа и исправља.

Наставници који не имађаху ни дневник рада, ни програм правдаше се на разне начине. Тако се једни правдаху неуредним долажењем деце у школу, други — множином деце, — трећи — својим домаћим неприликама и т. д.

Дневну арозивницу имадоше сви, а *списак каштига* немадоше само 5—6 наставника. Само што су изричане махом за дечије несташлуке, па где где и за неучење.

Списак књиги и *списак школских ствари* имали су сви наставници, које сам походио. Само што су

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НЕКОЛИКО ЖИВОТОПИСА ИЗ СРСКЕ ИСТОРИЈЕ

од

Михаила С. Ђувабаркића

IV

(НАСТАВАК)

КРАЉ БОДИН

(1081—1102)

1.

Са љу вам, децо, да говорим о знатном владару, краљу Бодину. За него знате да је син Михаила, краља зетекот, и да је у време бугарског устанка против Црне, ишао у Бугарску, тамо одушевљено дочекан, за цара прорашен, јуначки се борно и неке градове и области освојио, и на посветку до-нао грцкога царева, по што су Црци одржали победу. Заробивши га са још многим ауглима, Црци га пошља-дасеко у ауглу земљу. Но Бодин се тамо не задржао, јер његов отац Михаило (а неки веле ступи Радогав), да много новца неким трговцима, те га ови царева ослободу. За тим га отац узме себи за

Свадара, т. ј. да са њим заједно управља државом. После смрти Михаила, Бодин као једини син његов, постане владарем зетеким. То не буде право млађем брату Михаиловом, Радогаву, јер шаше по старом српском обичају да он наследни престо, па за то на-стану немири у овој држави. Јева, на посветку, Бо-дину испадне за руком, те склони Радогав на мир и овај «добродушни и мирољубиви» владар попусти и повуче се у своју жупанију, Трбине. Но и ако је Радогав се помирио с Бодином, ипак његови синови, њих 8, не хтеше остати на миру него и даље напа-даху на Бодина, док их, најзад, не измири Јева ар-хијепископ. Тада је се Бодин заклео да својим стри-

ови спискови вођени на врло равне начине. По мо-гућству сам давао путства за тачније и боље вођење поменутих спискова. *Књига гласница* у више је школа и на више ме-ста измрвана. У опште имам да приметим, како школка а ми-нистрација није никаква и да се постигне једнообраз-ност, која је нужна, ваљало би једним путством све учитеље са овим послом добро упознати. VI. Врло је штетно по наставу у овим крајевима и крајње неуредно долажење деце у школе. О овоме сам се и лично уверавао прегледајући дневне прозив-нице. Није ништа чудно, ако се из њих види, да овај или онај ученик није био у школи по 50, 60, 100, 126, и т. д. дана. Овоме и овако неуредном посе-ћивању школе криви су најпре децијни родитељи, а по овоме и даваост општинских власти, која је у овим крајевима јединствена. Да би се и овоме колико им је јако лако навести обавина за неколико динара, но за неколико аугата. Школе у срезovima: хомољском, звишском и гољу-бачком најуредније посећују деца зими, а чим остане пролеће, тако се све то распушти по селашима, који

су по 2, 3 и 4 часа улазени оа школе, да се с те-шком муком може добавити по неколико ђака. Да се томе докопчи, треба установити обавезну наставу и повисити број учеза у основ. школама, а за ове крајеве и годину школку некако друге уаесити. VI. Неуредно посезивање школе и што је у овим крајевима већином стран елемент, неопходно су нужне и ове мере: а) да се при свима оваким школама за-веде предузготовни разред, у коме се деца уче само срп-ском говору и навикавају на школу; б) да се за на-ставнике ових школа постављају само најспособнија лица и како су ово врло негодна места, то да се они сваке треће или четврте године смењују; и в) да се ни на који начин за наставнике по селима не шаљу женске, пошто сам се поуздано уверио, да оне апсолутно никако нису у стању да савладају све оне гране тежкоће, на које свакога часа наилазе. Књижнице су свију школа, које сам походио врло сиротне. И док многе немају ни најпотребније ручне књиге за учитеља, а где ће се наћи и таквих књига, које му за никакву употребу нису. И ово би требало једном уредити. 12. Јула 1882 год. Пожаревац. Професор пожаревачке ниже гимназије Михаило М. Фанич.

чевићима неће ништа рђаво чинити, а тако исто и они су се заклели, да ће му као старијем, у свему послушни бити и у нужди потпомагати, колико им год могуће буде. Тек после овог измирења Бодин је могао учврстити свој престо.

На северу од нас, а до обала Јадранског и Јонског мора, налази се једна земља — *Албанија*, која је (у то време) била под грчком влашћу. Око овог доба неки људи из далека са севера, — *Нормани* стану нападали на Албанију и пљачкати је. Грчки цар не беше у стању да баш ступи у борбу против Нормана, јер му је држава због унутрашњих завада и немира много ослабила била, па с тога позове у помоћ Бодина, и још неки други народ, *Млечиће* — и они му се одазову. Под градом *Драчем* скупе се војске, и ту се (18 Октебра 1081 године), отвори љути бој између Нормана и Грка и сврши се на штету ових последњих. У том боју био је и Бодин са својом војском. »Он је оног дана — кад је битка била — стајао под оружјем и војску своју разредио тако, као да ће намах ступити у борбу. Но он у ствари није хтео упуштати се у бој, него је назио на чијој ће се страни срећа победе јавити. Па ако би се видело да ће Нормани потучени бити, онда да на њих нападне лаким нападом; а ако пак Нормани потисну испред себе Грке, онда ће се уздржати од боја и своје чете не такнуте одвести.« И доиста чим је опазио да Нормани побеђују »вратио се одважно кући.«

Пропитивање.

2.

Борба између Грка и Нормана продужила се и после битке под Драчем и трајала је око три године дана; а Бодин је за то време, користећи се забуном грчком, раширио границе своје државе на северо — источној страни до реке *Горње Босне*, а у Раси завладао до иза *Звечана*. Тако је Бодин за време грчко-норманског ратовања ујединио све српске земље и постао господарем: Рашке, Зете, Босне, Хума и Требиња с Неретвом. По што је завладао српским жупанијама, онда је у њима поставио посебне жупане: у Рашкој Вукана, у Босни Степана, и т. д. и они су признавали за поглавара, Бодина, који је становао у Скадру на Војани.

У том се већ и сврши ратовање између Нормана и Грка, и Грци изађу из те борбе као победници, па се онда окрену против Бодина. Ту је војску предводио сам грчки цар (*Алексије*). Но како је — »пут био испресецан многим стенама па многим местима испроваљиван, а негде обрастао цбуњем и дрвљем, те за то није био zgodан за путовање ни на колима ни на коњу, — то је цар пешке сву границу обишао и тачно све прегледао својим очима, па свуда, где је пролаз непријатељу от-

ворен био, дао је подићи зграде и опкопе. Негде је подигао дрвене куле, а негде, где је zgodно место било, и села основао и куће саградио, а при том је сам означио, где ће се шта градити. Негде је опет заповедио, да се висока дрва оборе и метну на пролазе те да српска војска не би могла прећи«. — Но поред свег тога спремања, Грци опет не завојштише на Србе, јер је Бодин, као вешт, умео склонити цара на мир, на који је он врло радо пристао, јер су му стигли гласи да су га *Турци* напали на другом крају царевине и да тамо отимају земље, сагоревају вароши села и поља, руше градове, убијају и старо и младо, велико и мало, кољу и секу све што им под нож дође. Ето с тога је грчки цар радо пристао на мирене с Бодином и одмах с истом војском отишао против Турака. За то време, док је грчки цар с Турцима љути бојак био, Бодин и рашки жупан Вукан не само да су срушили оне тврђаве, које је грчки цар подигао био, него још и неке грчке земље заузму. Грчки цар, разуме се није им могао тада ништа учинити због рата с Турцима; али када је се с истима помирио, онда опет крене се с војском против Срба. Но Бодин и тада склони цара на мир и не дође до битке.

Пропитивање овог одсека.

3.

Но тек што је минула опасност од грчке царевине и тек што је Бодин раширио своју државу и почео је уређивати и учвршћивати, а његови рођаци дигну се против њега. Тако се понови опет онај исти раздор у владалачкој породици, који је био и у почетку владе Бодинове. Народ за ову распру не криви толико Бодина, колико његову злу и опаку жену, лукаву гркињу *Јаквинту*. Она се бојала да престо Бодинов, после његове смрти, не допадне рођацима његовим, па их је с тога све више и више мразила код Бодина. Но и то јој не буде задоста, него још почне наваливати на Бодина, да поубија своје рођаке јер му вели, они о глави раде. Он послуша своју жену и позове своје рођаке к себи, у госте, а при том је намеравао, да их тада добије у своје руке. Но неки од њих не дођу, а неки дођу и буду позатворани. Кад се за то дозна, онда се остали рођаци Бодинови поплаше за свој живот, па са неколико стотина (њих 500) својих верних власточића, побегну у *Дубровник*, да тамо потраже склоништа и сигурности за свој живот до послетка. Бодин дознавши за то, поручи *Дубровчанима* да издаду бегунце; но кад ови то нехтеше учинити, онда он, по наговору женину, објави рат *Дубровчанима*. Тако се отвори борба између њих и Бодина, који у неколико битака одржи победу, па на послетку, војском опколи и сам *Дубровник*. *Дубровчани* се поплаше и понуде мир, при-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBR.BE

стајући, да к њима добегла српска властела отиђу из њихова града. Бодин пристане на то и врати се кући, а Бодинови рођаци са својим пратиоцима, оставе Дубровник и оду пут Цариграда. Но неваљалој Јаквинти мало беше узалудног проливања српске крви, него још захте од Бодина, да погуби оне своје рођаке, који су били у затвору, — и он то учини!..

Ето, тако је, проливиеном крвљу братском, повраћен поремећени мир у држави Бодиновој. — После тога није више било никаквог ратовања, и Бодин је после неколико умр'o, а раздор је опет букнуо у српским земљама. Но о томе ћу вам говорити други пут.

Процитивање.

Општа репетиција

Је ли добро учинио Бодин, што је ишао у Бугарску и помагао Бугарима? За што? (За то, што су они били у нужди). Па требали и ви да помогнете другоме кад је у нужди? За што? Па да ли је и Бодин био кад год у нужди? Па је ли ко њему помогао? Какав је дакле, био Бодин? Па је ли такав увек остао? Како је он поступао са својим рођацима? Каква је била његова жена? Како је радио Бодин, кад је погазио заклетву и послушао своју жену? Шта се каже за оног, који не одржи своју реч? т. ј. не учини оно, што каже? А шта се каже за оног који одржи реч? Па шта је боље? За што? Какви ви волете да будете? и т. д.

V

БРАТАК ПРЕГЛЕД ДОГАЂАЈА У СРПСКИМ ЗЕМЉАМА ПОСЛЕ СМРТИ БОДИНОВЕ ДО СТЕВАНА НЕМАЊЕ.

1.

После смрти Бодинове у Зети су настале борбе и свађе око престола. Рашки жупан, *Вукан*, тада са свим одцепи Рашку од Зете и у њој почне засебно владати. — У Зети опет, само за неко кратко време био је владар брат Бодинов (Доброслав), јер против њега дигне се један знатан војвода: збаци га с престола и сам постане владарем зетским. Но и он се није могао дуго скрасити (задржати) на владарској столици: како је дошао, онако је и прошао. Нађе се људи који га нису волели те га, не само свргнуше с престола, него га чак и убише. После њега постао је владарем у Зети, *синовац Бодинов (Владимир II)*. Док је управљао Зетом, он је опет ојачао власт тиме: што је рођаке растерао да му не би могли сметње чинити, и после, што је се оженио ћерју Вукановом. Утврдивши тако пријатељство с Вуканом, а неимајући противника — он је дванајест година ваљано владао својом државом, у којој је место *свађе* био настао мир и становници нису били узнемиравани честим сукобима. Но и њему се не даде дуго владати. И он на пречац умре, јер га отрова Бодинова жена, она зла и опака, Јаквинта, због које је Бодин погубио своје рођаке (стрица и синовца). Тада постане владарем њен син (*Ђураћ*). Он одма почне гонити своје рођаке: хтео је да их све поубија да би престо, по смрти, могао предати своме сину. Но кад они дочују за то, оставе своја кућишта и побегну Грцима. У њих измоле војске па дођу у Зету, надбију Бодинова сина, Ђураћа, и један од њих (Грубеша), постане краљем зетским. (Он је био син Браниславлев, стрица Бодиновог, кога је Бодин погубио по наговору женину). После ове битке, Бодин син (Ђураће), побегне у Рашку и после шест година врати се у Зету с војском и опет се, по други пут, дочепав краљевства. Утврдивши се на престолу он позове к себи своје рођаке и њих два брата дођу, а он им да неки део земље у Зети на уживање; а трећи им брат (Градиња) не хте Ђураћу веровати и ићи у Зету, већ оста-

не у Раси и ту се ожени и окући. Тако, за време, прилегне унутрашња распра у Зети. — У то време беше рат између Маџара и Грка. Бодин син (Ђураћ), користи се том приликом, те заузме Рашку, но коју не хтеде спојити са Зетом, него у њој постави жупана за поглавицу; а рођак његов, кога је он дозволио к себи у Зету, освоји на другој страни (у Подгорју) многе жупе и допре чак до Онегошта, данашњег *Никшића*. По с тога, што су Зећани освојили Рашку, престоницу Рашке, која је била дотле под грчком врх. влашћу — грчки цар заповедио је те су заповедника (управљача, команданта) града жупана рашког обукли у женско одело, метнули на магарца и тако га провели кроз Цариград. Трећи брат оне двојице рођака Бод. сина Ђураћа, Градиња који је, као што је поменуто остао у Раси, побегао је још пре тога из Рашке и отишао још с неким к Грцима, па у ово време изиште од њих нешто војске, а нешто и сам сакупи на нападне на Зету, протера Бодин. сина (Ђураћа) и господарем Зете, постане, по вољи грчкој он, — Градиња.

Градиња је био тек у најбољим годинама својим, кад је постао владарем у Зети, на место Бодиновог сина Ђураћа. Он је био *добар* и *благ*, па није *гонити* оне, који га пре нису волели, па с тога многи Срби, који су за време унутрашњих зађевица и ратова били иселили се у друге земље, слободно се повратили у своју отаџбину, Зету. Но и Градиња није дуго владао: а после његове смрти постане владарем у Зети, његов син, који је био врло млад. И он је врло кратко време краљевао, јер се дигне побуна и Зета, тада, изгуби врховну надмоћност над другим жупанијама, која пређе на жупане рашке.

2.

Довде сам вам говорио све о зетским владарима, јер је Зета била чувенија и снажнија од осталих српских жупанија, које су, већином, биле уз њу. Зетски владари имали су врховно старешинство и остале

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

жупане одржавали су у некој заједници. Но после смрти Градињиног сина, као што је напоменуто, Рашки жупани постали су врховним старешинама. Од то доба и Рашка постаје виднијом међу својим другарицама осталим жупанијама српским. То њено испољнавање почиње поглавито онда од кад је Бодин у њој поставио за жупана Вукана. Он је још за живота Бодинова почео, скоро, независно управљати; а после смрти Бодинове он се са свим одвојио од Зете. За време своје владе Вукан је имао и неких размирица са Грцима, но није никад било велике борбе, јер су се мирним путем наравњавали. — После његове смрти Раџани су опет имали свога великог жупана (Уроша). Но њега нису сви волели, те за то у Рашкој породе се немири. Овај, нови вел. жупан (Урош) буде затворен и отуда га избави Бодинов син Ђураћ и опет постави за великог жупана рашког. Између њега и грч. цара водио је се рат у два маха, којом су приликом Грци опљачкали рашку жупанију. Он је владао око 11 до 12 година. После његове смрти опет настане раздор у Рашкој, а боље није било ни у осталим жупанијама српским. Овај унутрашњи рат трајао је око неких 26 до 27 година, и стао је народ много жртава. Многи су се грабили за велико-жупанство, а није ни један могао дуго на њему задржати се. Једва, на послетку, један од понајбољих такмаца, утврди се на велико-жупанству и тако се немири униште. Тај велики жупан звао се Бакхин. У то време више краљева били су се задржали да нападну на грчку, а уз њих пристане и Бакхин, е да би ослободио Рашку од грчке власти, која им већ беше додијала. Док су Грци ратовали, рашки жупан отимао је поједине области које су биле под грчком влашћу и спајао их уз Рашку. Но кад се сврши рат у ком Грци осташе победиоци, онда се грчки цар крене право на Србију (Рашку). Бакхин кад је видео да се неће моћи борити с великом царском војском, повуче се с неколико чета војске у планине, где га цар није могао напасти, а своје поданике »као стада животиња, која пасе по луговима, он преда на грабеж и уништење непријатељима.« Цар освоји Рашу и ту остави део војске, а са осталом војском крене се даље да осваја градове и пљачка вароши и села. Па пошто је тако прокретарио по свој земљи, допр'о је до једног јаког града Галича (Јелеча). Но немогавши га одмах освојити, нареди, »да се, не губећи време, пуштају стреле и баца камење из прањака у град и таким начином трећег дана узео је град силом.« После тога цар се још неко време задржао: робећи, жарећи и пљачкајући, па се онда у зиму по највећој цичи, врати у Цариград, у своју престолницу. Бакхин и ако није могао ступати у отворену борбу с Грцима, ипак је чешћим изненадним нападима узнемиравао и јада им задавао. А кад је грчки цар отишао, онда Срби, још куражнији, одмах у пролеће идуће године, »почеше из нова нападати на грчке области.« То наљути грч. цара, те се с великим војском опет крене на Србију. Срби су се у почетку јуначки опирали грдној навали грчкој; ал је најзад, војска малаксала — и Грци одрже победу. Срби су били позвали у помоћ Мађаре, но грчки цар пресретне их разбије, па онда за њима све до валовите Дрине. Ту опет »дође до друге битке, али се и ова сврши поразом српских савезника,« — Мађара. Одатле »Ма-

ђарска војска одступи у Босну гоњена предњом војском грчком и доспе до Таре,« где је српска војска сакупљена била. Ту се отвори жесток бој између Грка и Срба. Битка је трајала дуго, и у последњем часу, Грци одрже победу. На послетку »дошло је до двобоја између грчког цара и рашког (српског) великог жупана, које га је, пре тога, изненада ударио копљем у леђа, зет царев.« После подуже борбе »Бакхин је ударио цара по лицу,« али га није могао убити, јер, је он имао мрежу, која му је сву главу покривала. Но, како га је лако ударио, колутући су од мреже на лицу му трага оставили. Но и цару добра срећа беше, те »мачем рани Бакхина и нагна га на предају.« После овога двобоја, цар није хтео даље пуштати се у борбу, него се помири с Бакхином и уговором у будуће да увек буду добри пријатељи, а Бакхин се обвезе, да ће цару бити на помоћи, и кад цар с другима зарати, да му шаље 2000 ратника. Тако Рашка опет остане под врхов. влашћу грчком. Бакхин је и после из петних жила упињао се, да се како год курталише (опрости) грчкога старештва, — али му то није испало за руком.

3.

И други велики жупан рашки, Премислав, (Првослав) који је постао после смрти Бакхинове, живо је радио на томе, да Рашка буде независна држава; ал у залуд. Њега грчки цар збаци са велико жупанства, јер се вела, од њега одметнуо, а »дозове к себи његовог најмлађег брата Десу, који владаше земљом Дендром, богатом и врло насељеном, која је у околини Ниша, узме од њега реч, да ће у напред целог свога живота лепо се живети с њим и бити му послушан, а уз то да ће Дендру са свим уступити Грцима па га онда прогласи за великог жупана.«¹⁾ Но вјескоро по овом у Мађарској настане распра око престола, у коју се и Грци уплету. Деса је хтео том приликом да се ослободи врховне власти грчке и заузме опет област Дендру, прогласи се независним од Грка и ступи у преговоре с другим народима (Маџарима и Немцима). Но грчки цар пролазећи за Мађарску, заустави се у Нишу и позове Десу на одговор, који му најпре не хте доћи; али кад је видео да цар с војском поче дубље улазити у Србију — онда он изађе пред цара и замоли за мир. Ал цар није хтео да се мири, јер се био врло наљутио на Десу, »па га је с тога послао у Цариград и метнуо под стражу у своје дворцу,« а другога (по свој прилици, Немањиног најстаријег брата), поставио за вел. жупана. По што је тамо пробавио неколико година измоли се у цара обећавши му да ће га признавати за старијега, и врати се на траг у Рашку. Доволавши се нове власти, он окрене други лист, говорећи: »језик се клео, а душа није« и опет у свакој згодној прилици и даље нападаше на грчку царевину. Кад је пак био притешњен од Грка, он им је изјавио покорност, и чекао опет до згодне прилике. Тако је радио све до послетка своје владавине.

Срби у та времена нису били учени као данас већином што су; а живели су по горама и шумама.

Они нису знали ни земљу обрађивати овако, како се данас ради, па по томе нису ни знали за разне врсте: пшеница, зобова кукуруза и других поврћа, којима се хранимо. Но за то оцет били су »богати у стадама домаћим, и имали су доста теглеће стоке, млека, сира, масла, меса, воска и меда.« Они су се,

дакле, највише занимали сточарством и гајењем чела. На бојном пољу борили су се храбро, »јер су то били људи смели и јунаци.«¹

¹ Овај преглед израђен је по предавању мог поштованог професора српске историје, историка г. Љ. Ковачевића. Имена владара махом сам стављао под заградом с тога да се не би деца, ученици, оптерећавали памћењем истих.

БЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

ПРЕГЛЕД

О СТАЊУ ОСНОВНИХ ШКОЛА У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ ЗА 1881—82 ШКОЛСКУ ГОДИНУ

(СВРШЕТАК)

У пожаревачком округу било је ове године 74 школе од којих су 6 женске. У њима ради 63 учитеља и 39 учитељака. Свега ученика у почетку школске године било је уписаних 4.354, а школу довршило 3.256, 1.098 ученика отпали су дакле у течају године.

У рудничком округу има ове године 19 основних школа, од којих је једна женска. У њима ради 18 учитеља и 1 учитељка. Свега ученика у почетку школске године било је уписаних 760 и 62 ученице, а на испиту је било 552 ученика и 53 ученице, дакле за 208 ученика и 9 ученица може се рећи да су слабо или никако школу походили.

У смедеревском округу има ове године 36 основних школа од којих су 2 женске. У њима ради 52 учитељске снаге: 39 учитеља и 13 учитељака. Свега ученика у почетку школске године било је уписаних 2.126, а школу је довршило 1.832, дакле 284 ученика отпала су у течај године.

У топличком округу било је ове године 10 основних школа од којих је једна женска. Одређени надзорник прегледао је 9. (једна је затворено привремено). У овим школама, од којих је једна женска, ради 11 учитеља и 3 учитељке. Свега ученика у почетку школске године било је уписаних 550, а школу је довршило 533; 17 ученика дакле отпало је у течају године.

У љупријском округу било је 15 мушких и 3 женске школе, свега 18 школа са 1664 ученика. Од тог броја дошло је на испит 1.184 ђака, а 480 неуредно су посећавали школу. У свих 18 школа радило је 38 учитеља. Од школскога надзорника оцењени су: од-

лично 8; врло добро 15; добро 13; слабо 2 и то један учитељ и једна учитељка.

У ужичком округу било је 20 школа мушких, а 3 женске; свега 23 школе; ђака било је уписани 2082, а свршило је школу 1680; у течају године оставило је школу 402 ученика. У свима мушким школама радило је 32 учитељске снаге, а у 3 женске школе било је 5 учитељака.

У црнобрчком округу било је 26 школе и то 24 мушке и 2 женске школе. Школски надзорник прегледао је 25 школа, јер је једна у течају године привремено затворена. У свима мушким школама радило је 30 учитеља, а у женским 4 учитељке. У свих 26 школа било је уписано 1409 ученика, а на испиту је било 1066; дакле, преко године оставило је школу 333 ученика.

У чачанском округу било је 21 мушка и 3 женске школе. У течају године две су се мушке школе привремено затворене и школски надзорник је прегледао свих 19 школа у којима је радило 26 учитеља. У женским школама радиле су 4 учитељке. Свега је било уписано 1292 ученика, а на испиту је било 965. Према томе 327 ученика неуредно су школу походили.

У шабачком округу било је ове године 43 школе, од којих су 42 мушке, а једна (у Шапцу) женска. У 42 мушке школе радило је 47 учитеља, а у шабачкој женској школи 5 учитељака. У свих 43 школе било је уписано 1253, на испиту било је 1008, дакле 245 ученика неуредно је долазило у школу.

У целој Србији било је прошле године 599 мушких школа; 61 женска школа. Свега дакле 660 основних школа. У тих 660 школа радило је 859 учитељских снага. У почетку школске године било је уписано у школу 38.572 ученика, а на испиту је присуствовало свега 29.385 ученика. Према томе излази да је у течају године школу или напустило или врло неуредно походило 9263 ученика.